

HUKUK UYGULAYICILARININ VE HUKUK ÖĞRETİSİ İLE UĞRAŞANLARIN GÖZÜYLE SUÇUN NEDENLERİ

Filiz Tepecik

Özet

Suçun nedenleri gelir, işsizlik ve eşitsizlik gibi ekonomik faktörlerden fiziksel ya da psikolojik kişilik özelliklerine, aile yapısına, eğitime, devletin otoritesini kullanma tarzına kadar çok geniş bir yelpazeyi içermektedir. Bu makaleye konu olan araştırmada bu nedenlerin hangilerinin katılımcıların gözünden bir adım öne çıktığının görülmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla Eskişehir’de Ceza-Adalet sisteminin uygulayıcılarının (kolluk kuvveti, hâkim, savcı, avukat) ve hukuk öğretisi ile uğraşanların (ceza hukuku, hukuk sosyolojisi ve felsefesi öğretim üyeleri) arasında bir araştırma yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve sonra yazılı hale dönüştürülmüştür. Metinler üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Katılımcılar, suçun olduğu ortamda, mal varlığına karşı suçlarda, aile, eğitim ve ekonomik koşulların önemli etkisi olduğunu aktarmışlardır. Şahsa karşı suçlarda ise ayrıca kişilik özelliklerinin de ön plana çıktığını vurgulamışlardır.

Anahtar kelimeler: Suçun nedenleri, Suç teorileri, Nitel araştırma

Summary

The determinants of crime cover a wide range of a range from economic factors such as income, its inequality, unemployment to physical or psychological personality characteristics, to their family structure or education, even to attitude of the ruling. The research underlying this article aimed to be seen which of these reasons attracts the attention from the standpoint of the participants. For this purpose a research was conducted among the practitioners of the criminal-justice system (law enforcement, judges, prosecutors, lawyers) and individuals engaged in legal doctrine (academicians in the criminal law and in the philosophy and sociology of law) in Eskisehir. The interviews with the participants were recorded by a sound recorder and then transcribed into written form. The content analysis was conducted on the text. During research, the participants signified that individuals’ families, trainings and economic conditions have a significant impact in habitat of crimes against property. In crimes against the person, the personality features was also added to the other.

Key words: Determinants of crime, Crime theories, Qualitative research

1. GİRİŞ

Suçun nedenleri pek çok başlık altında sınıflanabilir. Örneğin teorik literatürde gelir, işsizlik ve eşitsizlik gibi ekonomik faktörlerden kişisel özelliklere, aile yapısına, eğitime, devletin otoritesini kullanma tarzına kadar çok geniş bir yelpaze suçun nedenleri arasında ifade edilmektedir. Alan sosyologların, psikologların, hukuk felsefecilerinin ve ekonomistlerin ortak çalışma alanı içerisinde bulunmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de de teorik literatür büyük bir bilgi birikimine sahiptir. Fakat alanda çalışanların görüşlerinin alındığı nitel bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu amaçla literatürde yer alan suçun nedenlerinin, uygulayıcı ya da öğretici olarak hukukla ilişkisi olan bireyler tarafından nasıl algılandığını araştırmak üzere içerik analizi yapılacak olan nitel bir çalışma planlanmıştır. Yapılan araştırmadan elde edilen verilerin bir kısmı bu makale kapsamında kaleme alınmıştır.

Çalışma nitel bir araştırma olarak planlanmıştır çünkü nitel yöntem katılımcıların suç ve suçun olduğu ortamla ilişkili bakış açılarını ve deneyimlerini derinlemesine aktarmalarına izin verebilir.

Bu amaçla polis, hâkim, savcı, avukat gibi ceza adalet sisteminin uygulayıcılarının ve ceza hukuku, kriminoloji, hukuk sosyolojisi ve felsefesi öğretim üyeleri gibi suçun nedenleri ve oluşma koşulları hakkında düşüncelerin öğrenilmesine odaklanan hukuk öğretisi ile uğraşan katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur. Görüşmeler suçun nedenleri üzerine seçilen başlangıç soruları ile yönlendirilmiştir. Bu makale söz konusu sorulardan “neden suç işliyoruz?” a verilen cevaplar aracılığı ile oluşturulmuştur.

Bu makalenin ilk kısmı teorik literatürün bir özetini içermektedir. Literatür görüşmelerin çözümlenmesinde kullanılacak içerik analizin ihtiyacı olan araçları geliştirmekte rehberlik edecek şekilde oluşturulmuştur. Makalenin ikinci kısmında araştırmanın yöntemi sunulmaktadır. Sonraki bölümler araştırmanın bulgularını içermektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Suç, günümüzde bireylerin eğitim düzeyleri, sosyal grupları ve/veya katmanları, aile ilişkileri, sosyo-ekonomik statüleri, gelirleri, yaşadıkları çevre, kişilik özellikleri ve ruh sağlıkları, yaş ve cinsiyet vb. demografik özellikleri gibi yüzlerce değişken faktörle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca bireylerin içinde yaşadığı toplumun kentleşme düzeyi, kentleşmeyle gelen sosyal sorunları, göç problemi, ülkede uygulanan siyasal sistem, hatta iktisat politikaları suçun nedenleri arasında sayılmaktadır. Denilebilir ki insanı etkileyen her şey, bir suçun ve/veya ortamının oluşmasına neden olabilmektedir. Bu çok faktörlü yapının, suçun önlenmesinde geliştirilecek politikalara da yansımaları gerekmektedir.

Suç hazırlayan pek çok faktörün olması bazı sınıflamaların yapılmasına ihtiyaç göstermektedir. Bu sınıflama için, çalışmamızda Birey Eksenli Teoriler ve Toplum Eksenli Teoriler ayrımı tercih edilmiştir¹. Takip eden kısımda bu teoriler detaylı bir biçimde özetlenmiştir. Daha sonra teoriler aracılığı ile oluşturulan bu çerçeve kavramsal yapı, araştırmanın analizinde kodların ve temaların geliştirilmesinde kullanılmıştır.

2.1. Birey Eksenli Suç Teorileri

Birey eksenli suç teorileri, suçun nedenlerini bireysel faktörlerle açıklayan teorilerdir. Bu teoriler ister suçu bireyin özgür iradesiyle gerçekleştirdiği bir eylem olarak değerlendirsinler, isterse de özgür iradeyi reddederek pozitivist bir bakış açısıyla bireyde var olan bir takım biyolojik ya da psikolojik patolojilere bağlasınlar, hepsinin ortak noktası, suçun sebebinin konumlandırıldığı “yer” olarak bireyi görmeleridir (Dolu, 2012: 12).

2.1.1. Biyolojik Temelli Suç Teorileri

Suçun nedenlerini biyolojik faktörlere bağlayarak açıklamaya çalışan teoriler, 19.yy’daki biyolojik pozitivism ile birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Pozitivism, genel deneyci ve gözlemci bakış açısı nedeniyle suç teorilerinde de deney ve gözlemi önermiştir. Bu dönem boyunca insanın tüm gözlenebilen unsurlarının değerlendirildiği ve bu unsurlarla suç arasında bir ilişkinin arandığı görülmektedir. Örneğin ilk çalışmalar bireylerin fiziksel özelliklerine odaklanırken, sonrakiler genetik ve nihayet biyokimyasal özelliklerini araştırmaktadırlar. Fiziksel özellikler konusundaki öncü çalışmalar için Dr. Franz Joseph Gall (1758-1828) ve Cesare Lombroso (1835-1909)’nun çalışmaları örnek olarak gösterilebilir. Alman anatomi ve fizyoloji uzmanı olan Dr. Franz Joseph Gall, bireylerin kafatasları, beyinleri ile karakterleri arasında bir ilişki olduğunu iddia ediyordu (Frenoloji -phrenology, kafatası bilimi) (vanWyhe, 2001). Cesare Lombroso ise tıp ve psikiyatri eğitimi almış, Turin Üniversitesi’nde Antropoloji hocalığı yapmıştı. Lombroso, dönemin pozitivist bakış açısına uygun olarak suçlu mahkûmlar üzerinde gözleme dayalı araştırma ve incelemeler yapmış, belirli fiziksel

¹ Farklı sınıflamalar için Uzun, 2009 ve Toroslu, 1998’e bakılabilir.

anomalilere (bozukluklar, kusurlar ya da anormal özellikler) sahip kişiler olduklarına karar vermişti (WHE). Gall da Lombroso da fiziksel özelliklerinden suçluların tanınabileceğini düşünüyorlardı. Dahası Lombroso bu fiziksel özelliklerin çoğu doğuştan getirildiği için, insanların “doğuştan suçlu” olabileceklerini iddia ediyordu (WHE). Diğer bir ifade ile belli fiziksel özelliklere sahip bireylerin suç işlemesinin kaçınılmaz olduğunu düşünüyordu.

Lombroso sonrası Ernest Kretschmer (1888-1964) ve William H. Sheldon (1898-1977) beden yapıları ile karakter arasındaki ilişkiyi sorgulayan araştırmalar yapmışlardır. Örneğin Kretschmer, orta boylu, yuvarlak hatlı, yumuşak, geniş yüzlü, kısa ve kalın boyunlu ve yumuşak elli “Piknik Tipler”in hileli suçlara eğilimli olduklarını; adaleleri ve bedenleri gelişmiş, geniş omuzlu “Atletik Tipler”in cebir ve şiddet suçları işlediklerini; ince yüz, boyun, beden, kollar ve bacaklara sahip “Astenik Tipler”in ise basit hırsızlık ve hileli suçlara eğilimi olduğunu iddia ediyordu (İçli, 2007: 79).

Biyolojik temelli suç teorileri arasında kalıtımla suç arasındaki ilişkiyi araştıranlar özellikle ilginçtir. 1960’larda insanın genetik yapısı üzerindeki çalışmalar, genetik bozuklukların örneğin “Klinefelter Sendromu”nun (47 XXY) suçla ilişkisi olabileceği iddia edilmektedir (Beşe, 2013: 9). Klinefelter Sendromu, insanın doğuştan var olan genlerinde yer alan bir kusurudur. Bu geni taşıyan bireyler normal bir insanda olan 47XX veya 47XY kromozumdan fazla olarak bir ya da iki cinsiyet geni taşımaktadır (Örneğin 47XXY veya 47 XXXY olabilir). Teoride suç geni olarak da adlandırılan bu geni taşıyan bireylerin suç oranlarının diğer bireylerden yüksek olduğu iddia edilmektedir. Bu gen ve bu özellikte bireyler filmlerde ve suçla ilişkili kitaplarda, romanlarda suçlu tiplmesi için sıkça kullanılmaktadır².

Suçla ilişkisi olduğu düşünülen diğer bir insan biyolojik özelliği ise, iç salgı bezlerinin salgılandığı düzensizlikle ilişkilidir. Bu konudaki ilk ciddi araştırmalar 1930’larda Louis Berman (1870-1949) tarafından yapılmıştır (Berman, 1932). Berman, hormonal dengesizliğin, beynin düşünme ve kontrol gücünü olumsuz yönde etkilediğini ve böylece suçluluğa yönlendirebileceğini iddia etmektedir. Bu teoriler aracılığı ile, testorejen hormonu ya da östrojen hormonu ile ya da hipoglisemi veya fosfat dengesizliği ile suç arasında bir ilişki olduğu iddia edilmektedir.

Bir bütün olarak biyolojik temelli suç teorileri günümüzde çok kullanılmamaktadır. Kullandığı gözleme dayalı metodoloji yüzünden Lombroso modern kriminolojinin babası kabul edilmekle birlikte günümüzde insanın doğuştan getirdiği özellikleri ile yani kontrolü dışındaki özellikleri ile suç işlemesi arasında böyle bir ilişkiyi varsaymak da önyargılı bir bakış açısı kabul edilmektedir. Bu nedenle insanı suç işlemeye iten başka nedenler aranmış ve fiziksel özellikleri dışında, daha az dikkat çeken, daha altta olan nedenler olup olmadığı araştırılmıştır. Bu nedenlerden ikisi olarak yine bireye dayanan teorilerden psikolojik suç teorileri ve rasyonel suç teorileri düşünülebilir.

2.1.2. Psikolojik Temelli Suç Teorileri

İnsan davranışlarını inceleyen bir bilim dalı olarak psikoloji de suç işlenmesinde bireylerin kişilik özelliklerine odaklanmaktadır. Bu bakış açısında psikolojik kimliğin gelişimin farklı basamaklarının, ayrıca bireyin kişilik özelliklerinin; zekâ seviyesinin ve ahlaki gelişiminin suçla bağlantısı araştırılmaktadır (Dolu, 2011: 183).

Temelinde Sigmund Freud’un (1856-1939) ve takipçilerinin olduğu psikanalitik-psikodinamik yaklaşım, suçu çocukluk döneminde yerleşen problemlere (Smoemaker, 2000: 55-56, aktaran Dolu, 2011: 182-183), gençlikte sosyalleşme sorunlarına (Aichhorn, 1979: 10 aktaran Dolu, 2011: 184), anlık hazları fazla önemsemeye bağlamaktadır. Freud ve takipçilerine göre suçlu bireylerin çocuklukları çok önemlidir.

² Örneğin yazar Kenneth Royce Gandle (1920-1997) Haziran 1970’de yayınlanan romanı “the XYY Man”de uzun boylu, zeki, şiddet eğilimi olmayan ama suça yatkınlığı olan William “Örümcek” Scott isimli bir karakter kurgulamıştır. Karakterin genlerinden gelen suça yatkınlığı hem yeraltı dünyası tarafından hem de İngiliz istihbaratı tarafından kullanılmaktadır (Royce, <http://www.amazon.com/Kenneth-Royce/e/B001HQ3N64>). Royce karakteri 1986’ya kadar sekiz ayrı kitapta kullanmıştır.

Genel kişilik özellikleri ile suçun açıklanması ise, psikopati, ani ve tepkisel hareket etme, negatif duygusallık kavramlarına dayanmaktadır. Psikopati, herhangi bir neden ve amacı olmaksızın ani ve düşüncesiz bir şekilde hareket eden bireylerin psikolojik rahatsızlığı olarak düşünülebilir (Smoemaker, 2000: 62, aktaran Dolu, 2011: 187). Psikolojik rahatsızlıklar psikopatiden ibaret değildir: Anksiyete bozuklukları, majör depresyon, bipolar bozukluk gibi duygudurum bozuklukları, özellikle antisosyal kişilik bozukluğu, şizofreni, nevrozlar, psikozlar gibi rahatsızlıkların da suçla bağlantısı olabilir.

Psikolojik rahatsızlıklar, bireylerin sosyal ilişkilerinde ve davranışlarında doğru karar verme yeteneklerini etkilemektedir. Bu kişiler, sosyal hayatın gereklerine uygun ve uyumlu bir sosyal kişilik geliştirmek yerine çatışmacı, aşırı tepkisel, düşüncesizlik ve saldırganlık üzerine kurulu bir kişilik özelliğine sahip olabilmektedirler (Beşe, 2013: 14-15). Eylem ve davranışlarının hem zarar verdikleri kişiler üzerindeki hem de kendileri açısından olası sonuçlarını değerlendirmekte zorluk çekiyor olabilirler. Bu nedenle ceza hukuku açısından bu kişilik özellikleri suç işlemeyi kolaylaştırıcı unsur gibi değerlendirilmekte ve bazen bu nedenler ceza indirimine konu olabilmektedir³.

2.1.3. Rasyonel Tercih Teorileri

Birey eksenli olarak değerlendirilebilecek suç teorilerinin üçüncüsü rasyonel tercih teorileridir. Bu teoriler suçun bireyin rasyonel (akılcı) bir kararı olduğunu iddia etmektedirler. Başka bir deyişle bireyler bazı yöntemlerle suçun fayda ve maliyeti ya da toplam net faydayı değerlendirmektedirler. Ve değerlendirmenin sonucuna göre suçu işlemeye veya işlememeye karar vermektedirler. Bu nedenle suç işleme kararı ilk iki teoriden farklı olarak ne bir hastalık nedeniyle ne de biyolojik bir özellik nedeniyle alınmıştır. Aksine özgür iradeyle verilmiş bir karar ve bilinçli bir tercihtir (Schmallegger, 2004: 120).

Rasyonel tercih teorisinin temellerini Jeremy Bentham'a (1748-1832) ve Cesare Marquis of Beccaria'ya (1738-1794) kadar götürmek mümkündür: Bentham daha 1700'lerin sonlarında "... Suçun faydası kişiyi suç işlemeye teşvik eder; suçtan dolayı gelecek cezanın acısı ise onu suç işlemekten engeller. Suçtan elde edilecek fayda, suçtan dolayı uygulanan cezasının acısından büyükse suç işlenecek aksi durumda ise suç işlenmeyecek..." diyerek suçun rasyonel karar olduğunu söylemiştir (Eide, 1999: 48). Bentham, hazcı (hedonistik) matematik (hedonistic calculus) adını verdiği bir mantıkla cezaların, suç ile elde edilecek hazlara, zevklere ve faydalara baskın hale getirilmesiyle suçun önlenilebileceğini öngörmektedir⁴.

Suçun maliyeti üzerine odaklanan öncü yazarlardan Beccaria da suçun maliyetinin yani cezanın öngörülebilir olmasının önemli olduğunu düşünmektedir. Beccaria'nın suçun maliyeti olarak cezayı düşünmesi özellikle dikkate değerdir. Kendisinden sonraki pek çok ceza hukukçusunu ve adalet sistemi üzerine düşünen pek çok düşünürü etkilemiştir. Cezanın olasılığının ve sertliğinin artırılması ile rasyonel olan bir bireyin suç işlemekten (Ormerod, 2005: 35) ve/veya tekrar işlemekten caydırılabileceği düşünülmektedir.

O'na göre

... ceza ile suç arasındaki zaman aralığı ne denli az ise "suç" ve "ceza" denilen bu iki kavramın birlikteliği (ard arda olmaları), insanın kafasında o denli çok güçlü ve kalıcı bir iz bırakır. Bunun sayesinde suç bir neden olarak, ceza da zorunlu şaşmaz bir sonuç olarak değerlendirilir (Beccaria, 2004: 102).

³ Örneğin TCK MADDE 32. - "(1) Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükümlenir." Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Akıl Hastalarının Yargılanması hakkında ileri okumalar için ayrıca Yıldız, 2002.

⁴ Bentham'a göre hazlar ve acılar konusunda ayrıntılı okuma için Uzun (2009)'a bakılabilir.

Başka bir ifade ile cezanın sertliği kadar kaçınılmazlığı ve çabukluğu suçun maliyetinin algılanmasını etkilemektedir (Beccaria, 2004: 101-103). Örneğin hırsızlık, adam öldürme ya da yaralama karşısında bireyin alması olası ceza net olmalıdır. Suçu işleyen bireyin cinsiyetinden etnik kimliğinden ya da servetinden kaynaklanan ceza farklılıkları olmamalıdır. Cezanın belli olması, suçun maliyetinin algılanmasında ilk basamak olarak düşünülebilir. Bununla birlikte yeterli değildir. Söz konusu cezanın ağır/şiddetli olması, çabuk olması ve mutlaka uygulanacağı algılanması da önemlidir. Ancak bu şekilde caydırıcı olabilir. Çabukluk, suç ve ceza arasındaki zaman aralığı olarak düşünülebilir. Diğer bir ifade ile “suç” ve “ceza” kavramların birlikteliği (art arda olmaları) ne kadar yakın ise, insanın kafasında o denli güçlü ve kalıcı bir iz bırakmaktadır. Bu sayede, suçun bir neden olarak, cezanın da zorunlu şaşmaz bir sonuç olarak değerlendirileceği vurgulanmaktadır (Beccaria, 2004: 102).

2.1.4. Suçun Ekonomik Teorisi

Suçta rasyonel bakış olarak ekonomi teorisi temelli teorileri de eklemek mümkündür. Suça ekonomik bakış açısı Becker (1930-2014) ve yeni nesilden Isaac Ehrlich ve John Heineke'nun öncü çalışmaları ile tartışılmaya başlanmıştır. Suçun sonunda elde edilecek başarı, kazanç belirsiz olduğu için, bu çalışmalara von Neumann-Morgenstern'in (1903-1957) beklenen faydanın maksimizasyonu üzerine olan çalışmalarını da eklemek gerekir. Suça ekonomi gözlükleri ile bakan teorilerin en basitleri, bireylerin suç işleme tercihlerini riskli projeler ve daha az riskli projeler arasında servetlerin dağıtıldığı ya da servet tercihlerinin yapıldığı bir portföy seçimine benzetir (Eide, 1999: 348). Bu nedenle suçta ekonomi teorisi ile bakmak, risk algısı, fayda maliyet analizi, beklenen veya toplam fayda teorilerinin birleşik gözlüğünü gerektirir. Bu bakış açısı rasyonel tercih teorisine bir hayli yakın bir çizgide hareket etmektedir. Örneğin fayda ve maliyet analizinde Beccaria'nın ceza maliyeti kavramlarını kullanmak mümkündür. Bununla birlikte sadece ceza maliyetini değil genişletilmiş bir maliyet algısını tercih etmek de mümkündür. Bireyin toplum içindeki konumu ve onun kazanılması ya da kaybedilmesi de fayda ya da maliyet ekseninde düşünülebilir.

Nobel ödüllü ekonomist Gary Becker bu bakış açısında rehber olarak düşünülebilir. 1968 yılında yayınlanan “Crime and Punishment: An Economic Approach (*Suç ve Ceza: Ekonomik Yaklaşım*)” başlıklı makalesi, suçun ekonomik modelleri konusunda yayımlanan ilk makale olma sıfatını taşır (Becker, 1968). 60'lı yıllar ABD'de suçun çok hızlı arttığı yıllardır ve tüm kuramcıların bu sorun üzerine eğilmesine neden olmuştur. Becker'a göre kişinin suç işlemesinin temel nedeni, suçtan beklediği faydanın diğer faaliyetlerden beklediği faydadan fazla olmasıdır (Becker, 1968: 13-14). Bu genel cümle şu şekilde de ifade edilebilir: Eğer bir ekonomide bireylerin legal işlerden elde edecekleri fayda, illegal işlerden elde edilenden az ise, bireylerin tercihleri illegal tarafa kayabilir. Becker ilave olarak suçlu ve suçlu olmayan insanlar arasında motivasyon bakımından herhangi bir fark olmadığını, tek farkın “fayda ve maliyet”i algılama farkı olduğunu ifade etmiştir (Becker, 1968: 13-14). Algıların nasıl oluştuğu konusunda da bir açıklaması olabilir: Becker'a göre, ileriye dönük davranış köklerini geçmişten alır. Geçmişin bugünün tutum ve değerleri üzerinde, bugünün algılanan fayda, maliyetleri ve riskleri konusunda uzun bir gölgesi olabilir (Becker, 1993: 407). Diğer bir ifade ile bireylerin suç işleme kararları, kendilerinden ve diğer bireylerin deneyimlerinden etkilenmektedir.

Aynı bakış açısını suçun açıklanmasında kullanılan diğer kavram olan “risk algısı”nda da kullanmak mümkündür. Ekonomi teorisine göre riske bakış açıları (diğer bir ifade ile riske karşı tutumları) açısından üç grup insan vardır. Riskten kaçınanlar (sakınanlar), risk nötr bireyler, risk sevenler (Schmidt ve Witte, 1984: 149). Suç, ekonomi bilimi bakış açısından “risk” taşıyan bir davranıştır çünkü elde edilmesi umulan başarı ve kazancın yanı sıra temelde maliyeti oluşturan ceza da belirsizdir. Bu durumda riskten sakınan insanlar hukukun yasakladığı bir davranışta bulunmayı, sonucunun en kötü olması ihtimali ile değerlendirirler. Riski seven insanlar ise en iyi olasılığı düşünerek değerlendirirler. Bununla birlikte insanların çoğu riskten hoşlanmaz. Bu, suç ve ceza teorisi için arzu edilen bir durumdur.

Nihayet, üzerinde düşünülmesi gereken son bir soru kalmıştır: “Risk”. Beccaria’nın cezanın nitelikleri olarak düşündüğü kaçınılmazlık, sertlik ve çabukluk, bir suçun olası riski ile de yakından ilişkilidir. Eğer bir suç çok riskli olarak düşünülüyorsa, her şeyden önce cezanın kaçınılmazlığından bahsediliyor demektir ve kaçınılmazlık düşüncesini oluşturan ise cezanın olasılığı (geçmişte bu suçu işlemiş olanların ne kadarının ceza aldığı)dır. Burada bir parantez açarak şunu söylemek mümkün: *hukuk disiplininin ekonomi teorisiyle yolunun kesişmesinin en önemli sonucu, buraya kadar iddia edilmeden konuların ekonomi biliminin kullandığı yöntemler aracılığı ile sınımlanabilecek olmasıdır*. Örnek olarak suçun ve hukuki yaptırımların ekonomik etkileri, ölüm cezası ve onun caydırıcılık etkisi üzerine çalışan Isaac Ehrlich verilebilir. Ehrlich’in ABD eyaletlerinin 1940, 1950, 1960 suç istatistikleri ile yaptığı çalışmaya göre, istisnasız bütün suçların işlenme oranı, hapis cezası ve tutuklanma olasılığı ile ters orantılı değişmektedir; gelir eşitsizliği de mal varlığına karşı suçlar üzerinde doğru orantılı bir etkiye sahipken, cana karşı suçlarda herhangi bir etkisi görülmemektedir (Ehrlich, 1974: 94). Yine Ehrlich’e göre, göreceli olarak büyük ganimet getirme ihtimali olan suçlar, kolluk aktivitelerinin hiçbir çalışmasından etkilenmemektedir (Ehrlich, 1974: 111). Ve nihayet yine bu çalışmada Ehrlich bireylerin suç işlerken bireysel motivasyonlarından çok, içinde buldukları ortamın meşru ya da gayri meşru, legal ya da illegal faaliyetlerde bulunma fırsatı vermesinden etkilendiklerini iddia etmektedir (Ehrlich, 1974: 112). Bu da bireylerin içindeki buldukları toplumun yapısının, sunduğu olanakların, diğer bir ifade ile bireylere sunduğu menünün önemli olduğunu noktasına gelmemizi sağlamaktadır.

2.2. Toplumsal Eksenli Suç Teorileri

Toplum eksenli suç teorileri, bireylerin içinde buldukları ortamın suç işlemelerinde etkili olduğunu iddia eder. Bu teoriler toplumu araştıran sosyoloji ve suç biliminin bakış açılarının birbirini tamamlamasından doğmuştur.

Bu alandaki çalışmalar 1800’lerde Chicago şehrinin canlı bir laboratuvar olmasından çok etkilendirilmiştir. 1800’lerin sonunda Chicago geçirdiği büyük yangından sonra hızlı göç olarak büyüyen bir şehir görünümündedir. Avrupadan göçen İtalyanlar, İrlandalılar, Meksikadan gelen İspanyol asıllılar, Afro-Amerikalılar, Amerika kıtası yerlileri ile çok renkli ve çok kimliklidir. Suç da çok yaygın bir sorundur. Bu canlı laboratuvar Chicago Üniversitesi’nde Sosyoloji Bölümünün kurulmasında önemli rol oynamıştır. Kentin coğrafi özellikleri, semtlerin refah düzeyleri, etnik kimlikleri ile suç oranları arasındaki ilişki, ilk sosyolojik suç çalışmalarına örnek teşkil etmiştir.

Toplum eksenli teoriler, suçluluğun nedenlerini toplumsal ve kültürel faktörlerin etkisinde ararlar. Dolayısıyla temel ilgi alanları, bireylerin ait oldukları sosyal sınıflardan, içinde yaşadıkları her türlü siyasi, kültürel, etnik, dinsel, coğrafi, kurumsal ve çevresel yapıdan, hatta demografik özelliklerinden kaynaklanan kriminolojik (suça yol açan) koşullardır. Bireylerin karakter özellikleri de önemli olmakla birlikte, bu yaklaşımlara göre sosyal ve kültürel koşullar bir araya geldiğinde, suçlu davranışa uygun ortam da oluşmaktadır.

Suç konusunda sosyolojik teoriler değişik şekillerde sınıflandırılabilir⁵. Bu çalışmada sosyal yapı ve sosyal süreç teorileri temel başlıkları tercih edilmiştir:

2.2.1. Sosyal Yapı Teorileri

Parçaları arasında bir işbirliği olan, her bir parçanın bir fonksiyonun işlevinin olduğu sisteme, düzene “yapı” denilebilir. Suçun sosyal yapı teorileri, toplum içerisindeki parçaların işbirliği ve işlevleri ile suç arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Bu teorilerde karşılıklı etkileşimleri yanı sıra, yapıdaki değişmelerin suç oranlarını ya da çeşitlerini nasıl etkilediği tartışılmaktadır. Sosyal yapı teorileri birkaç alt başlıkta sınıflandırılabilir: Fonksiyonalist Teoriler, Gerilim Teorileri, Alt-Kültür Teorileri, Sosyal Ekoloji Teorileri.

⁵ Farklı sınıflandırmalar için İçli, Tülin G. (2007)’ye ya da Dolu, Osman (2011)’e bakılabilir.

Fonksiyonalist teoriler, toplumsal sistemin yapısı içinde, her parçanın bütün sistemin işlemesine katkıda bulunan özel bir fonksiyon üstlendiğini düşünür (Bozkurt, 2005: 45). Sosyolojide “yapısalcı” yaklaşımın en önemli öncü ve temsilcilerinden birisi, modern sosyolojinin kurucularından birisi olan Fransız sosyoloğu Emile Durkheim (1858-1917)’dir. Örneğin Durkheim’a göre suçla ilgili birbirini tamamlayan iki bakış açısı olabilir: Suç (ile sapkınlık) yapısal gerilimlerden ve toplumdaki bir ahlaki düzenleme yokluğundan kaynaklanıyor olabilir (Giddens, 2008: 844). Diğer yandan suçun varlığı, toplumsal bakımdan “kabul edilebilir” olan davranışların sınırlarının çizilmesi ve cezalandırma aracılığıyla da perçinlenmesi fonksiyonunu yerine getirir; bu açıdan da “normal” ve “sosyal davranış için gerekli” kabul edilmelidir (Beşe, 201: 16-18).

Gerilim teorileri, Durheim’in takipçilerinden Robert K. Merton’un (1910-2003) çalışmaları da kültürel amaçlar ve yasal yollar arasındaki uyumsuzluk, yani kültürel norm ve amaçlar ile bireyleri bunlara uygun ve uyumlu davranmaya zorlayan toplumsal yapı arasındaki kopma üzerine odaklanmıştır.

Merton’a göre, her kültür üyelerine hedefler sunar. Toplumun yapısında yer alan bu kültür, bireyi zenginlik, şan ve şöhret sahibi olmak konusunda tahrik etmekte, fakat bunları elde edebilmek için kullanılacak araçları da sınırlamaktadır. Toplumda hedeflere ulaşmak için başvurulacak araçların meşru olmasını gerektiren normlar vardır. İnsanlar toplumsallaşma sürecinde bu normları ve kültürel hedefleri içselleştirirler. Ancak toplumun sunduğu imkânlar bu hedeflere ulaşmayı sağlayamadığı zaman anomi ile sonuçlanan gerilimler ortaya çıkar (Beşe, 2013: 17).

Gerilim Teorisi’nin diğer iki önemli ismi olan Richard A. Cloward (1926-2001) ve Llyod E. Ohlin (1918-2008), suçluluğu (özellikle çocuk suçluluğu) toplumdaki fırsat yapısı ile açıklamaktadır. Cloward ve Ohlin’e göre, toplumdaki fırsat yapısı eşit dağılmamıştır. Belirli fırsatlara ulaşabilmek için yasal ve yasal olmayan yollar bulunmaktadır. Yasal fırsatlar engellendiği zaman, yasal olmayan fırsatlardan yararlanma yoluna gidilmektedir. Bu da suçu doğurmaktadır, sosyal yapıda sadece geleneksel fırsatlar değil, yasal olmayan fırsatlar da eşit dağılmamıştır⁶.

Alt-kültür teorileri: “Alt-kültür”, belirli bir yaşam tarzının zenginliklerini meydana getiren, egemen kültür kalıbından yörelere ve toplumsal kategorilere göre değişen yaşam tarzıdır. Alt-kültürler yaş, meslek, cinsiyet, zenginlik, eğitim ve cinsel tercihleri temel alabilirler (Bozkurt, 2005: 105).

Suçun nedenlerini alt-kültüre bağlayan teorilerin temsilcilerinden Albert K. Cohen (1918-2014)’e göre, amaçlar ve onlara ulaşmanın araçları arasındaki gerilimlere altkültürler aracılığıyla topluca verilen tepkiler söz konusu olabilir (Giddens, 2008: 846). Cohen, *Delinquent Boys Suçlu Çocuklar*, 1955) adlı kitabında, işçi sınıfının aşağı tabakalarından gelen, kendi konumlarından rahatsız çocukların, genellikle birlikte çeteler gibi suç altkültüründe hareket ettiklerini iddia etmektedir. Ona göre bazı alt kültürler, suç teşkil eden davranışı onaylayan ve hatta teşvik eden özellikler taşıırken, kişiye bir gruba ait olmanın güven ve paylaşma hissini sunabilir. Bireyin grupta kalabilmesinin yolu, grubun ortak amaçlarını, beklentilerini, kurallarını benimsemekten geçtiği için, grubun suça yönelik davranışları ortaya çıkabilir (Beşe, 2013: 17). Ayrıca Cohen, “statü tıkanması (status frustration)” kavramı ile önlerinde meşru fırsatlar bulamayan alt sınıflardan gelen çocukların, egemen statüye karşıt, yarar götmeyen, sadece haz almayı ve kendilerini ifade etmeyi amaçlayan bir suçlu alt-kültürü geliştirebileceklerini ifade etmektedir. Alt-kültür teorilerinin önemli isimlerinden olan David Matza (1930-) ve Gresham M’Cready Sykes (1922-2010), suçlu alt-kültürünün en önemli fonksiyonunun, suçluların eylemlerinden dolayı hissedecekleri suçluluk duygusuyla baş edebilmelerinde destek verdiğini iddia etmektedir.

Sosyal ekoloji teorileri ve “sosyal düzensizlik” teorisi: Suçun nedenlerine ilişkin geliştirilen modeller arasında çevre eksenli teoriler önemli bir yer tutmaktadır. Suça neden olma ve suçu kolaylaştırma bakımından sosyal ve fiziki çevrenin birey üzerindeki etkilerinin ele alındığı bu teorilerde kötü çevrelerde yaşayan insanların suç işleme olasılığının diğer yerlerde yaşayan insanlara göre daha yüksek olacağı savunulmaktadır. “İnsan yaşadığı çevrenin çocuğudur” (Dolu, 2012: 12) prensibini

⁶ Bu farklılık, Ayırıcı Fırsat Teorisinin temelidir (İçli, 2007: 101).

dillendiren bu teoriler, insanların içinde yaşadıkları çevrenin özelliklerine göre şekil alma eğiliminin yüksek olduğunu ifade etmektedirler. Örneğin Sosyal Düzensizlik Teorisi, Yoğunlaşma Teorisi, Sosyal Ekoloji Teorileri, suçlu sosyal çevrenin değişimi ile birlikte ortaya çıkan sosyal değişimin bir sonucu olarak açıklamaya çalışırlar.

Bu teorilerden Sosyal Ekoloji Teorileri, Chicago şehrinde olduğu gibi, şehrin demografik özellikleri ile (hangi semtlerde kimler yaşıyor, gelirlerini nerden kazanıyorlar, ne kadar kazanıyorlar gibi) suç istatistiklerinin birleştirilmesine dayanan çalışmalardır (Beşe, 2013: 21). Örneğin bu çalışmalara göre yüksek oranda ekonomik yoksunluğun, bölgede ikamet edenlerde büyük oranda hareketliliğin ya da yüksek oranda ırksal ve etnik heterojenliğin olduğu kalabalık bir nüfusun yaşadığı bölgeler suçun oluşması için uygun bir iklim yaratmaktadırlar.

2.2.2. Sosyal Süreç Teorileri

Sosyal Süreç Teorileri, bireyleri suç işlemeye yönlendiren toplum içindeki ilişkiler ağına odaklanmaktadır. Toplum içindeki gruplar, amaçlarına ulaşmak için diğer fert ve gruplarla temas geçerler ve böylece ilişkiler sistemi doğar. Süreçler, bu ilişkiler sisteminin oluşumunu sağlayan anlamlı bağlar ve yapılarıdır. Sosyal Süreç Teorileri bireylerin ya da grupların belirli bir amaca yönelik davranışlarının yol açtığı etkileşimler ve bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan bağlarla, yapılarla ve suçla ilişkilidir.

Bu çerçevede öğrenme ve damgalama teorilerinin ön plana çıktığı gözlenmektedir:

Sosyal öğrenme teorisi, suçluluğun insan yaşamındaki her şey gibi bir öğrenme süreci içereceğini iddia etmektedir. Bu alanın önde gelenlerinden Edwin H. Sutherland (1883-1950), suçlu davranışın samimi kişisel gruplar içerisinde, karşılıklı iletişim halindeyken, kişinin suçlu modellerle temas ettiği ve suça karşı olanlardan izole olduğu bir yapı içinde kolayca öğrenileceği vurgulamaktadır (Sokullu Akıncı, 1999: 197-198).

Diğer bir ifade ile Sutherland, bireylerin anti-sosyal, suçlu gruplarla iletişimlerini olmasını, onların suç işlemeye eğilimli hale gelmelerinde temel risk faktörü olduğunu düşünmektedir. Bu öğrenme sürecini etkileyen temel aktörler ise, özellikle parçalanmış, suça ve şiddete eğilimli ya da çocuklarına ilgisiz aile yapıları, anti-sosyal ya da suça eğilimli arkadaş ve akran çevresi ve yozlaştırıcı ve şiddet içerikli yayınlar içeren kitle iletişim araçlarıdır (Beşe, 2013: 23).

Sosyal etiketleme / damgalama teorileri, bir davranışın “suç” ya da onu yapanın bir kere “sapkın” ya da “suçlu” olarak işaretlenmesi süreci ile veya bu süreç sonrasındaki durumla ilgilenmektedir. Bu kurama en yakın sosyologlardan Howard Becker (1928-), sapkın kimliklerin sapkın davranıştan çok etiketleme yoluyla oluştuğunu düşünmektedir (Becker, 2013: 30-35). Diğer bir ifade ile toplumun genelinden farklı görünen bir grup insanın aynı zamanda suç işleme güdüsüne sahip olması gerekmemektedir. Fakat farklı görünüşte olmaları onların “öteki” olarak sınıflandırılmasına neden olabilir. Ve bu sınıflama suçların oluşma ve çoğalma sürecinde etkili olmaktadır. Örneğin bireylerin sapkın veya suçlu olarak etiketlenmeleri, onların toplumdan dışlandıkları yönünde bir duyguya kapılmalarına yol açmaktadır. Bu dışlanma duygusu da, onların suçlu gruplarla ilişkiye girmelerinde etkili olmaktadır (Kızmaz, 2005a: 167).

Sosyal kontrol teorileri, bireylerin suç işleme kararını verirken, potansiyel yararlarını ve risklerini karşılaştırarak verdiğini, bu eylemin hesaplı bir eylem olduğunu iddia etmektedir (Giddens, 2008: 854). En iyi bilinen kontrol kuramcılarında Travis Hirschi (1935-), Causes of Delinquency (Suçun Nedenleri) adlı kitabında insanları topluma bağlayan ve yasalara uymaya yönlendiren dört tür bağ olduğunu ileri sürmektedir: Bağlanma, Adama, İçerilme, İnanç (Giddens, 2008: 854). Bu bağlar yeterince güçlü olduğunda, insanların kuralları çiğneme özgürlüklerini ellerinden alarak toplumsal kontrol ve uyumun sürmesine yardım ederler. Tersinden bir anlatımla, bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim başarısız ise veya yetersiz ise suç oluşmaktadır (Kızmaz, 2005a: 165).

Çatışma ve güç eksenli suç teorileri: Çatışma kuramların suç olgusunu, devlet, sınıf, iktidar, kapitalist ve hukuksal yapı, ceza politikaları ile insan hakları ekseninden çözümlenmeye çalışmaktadır (Cowling, 2012: 88-89; Kızmaz, 2005b: 351). Çatışma ve güç eksenli suç teorileri, suçu isteyerek seçilen ve politik bakış açısının da etkisiyle yapılan bir hareket olarak algılanmaktadır. Bu bakış açısı çoğunlukla kapitalist sistemden kaynaklanan eşitsizliklere bir tepki olarak, bireylerin bilinçli bir şekilde suç işlemeyi tercih ettiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, sosyoekonomik statüsü ister yüksek, isterse düşük olsun, insanların suç işlemlerinin nedeni yöneten sınıflarla yönetilen sınıfların arasındaki çatışmanın kendisidir.

Bu bakış açısı 1973'de I. Taylor (1944-2001), P. Walton ve J. Young' ın (1942-2013) *The New Criminology* (Yeni Kriminoloji) kitabıyla başlamış kabul edilebilir (Giddens, 2008: 851). Kitapta suç "politik güç" ve "sınıfsal çatışma" ya atıf yapılarak, sisteme hâkim ve yönetici konumdaki sınıfların alt sınıfları kontrol altına almak için; yönetilen ve ezilen konumdaki alt sınıfların da, içinde yaşadıkları dezavantajlı konumda hayatta kalabilmek ve üst sınıflara karşı varlıklarını koruyabilmek amacıyla çeşitli suçlar işleyebilecekleri savunulmaktadır. Yani, bu görüş çerçevesinde suç, ya alt sınıfları kontrol altında tutma, ya da üst sınıflara karşı bir hayatta kalma yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır (Dolu, 2012: 12).

3. YÖNTEM

Makaleye temel teşkil eden araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel metodoloji, söyleşi tarzına sahip oluşu, görüşmecilerin bakış açısını yakalamayı amaçlaması, görüşme akışının esnek olması (Kuş, 2009: 88) gibi özellikleri nedeniyle özellikle seçilmiştir. Bu özellikler, bu çalışmada katılımcıların suç ve oluştuğu ortamla ilişkili deneyimlerini, katılımcıların bakış açısından görebilmek ve yansıtabilmek için özellikle arzu edilmiştir. Diğer yandan yöntem araştırma boyunca öğrenen yapısı ile araştırmacıya geniş bir hareket sahası da sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 122).

Araştırmanın katılımcıları, adalet sisteminin farklı taraflarını temsil etmek üzere seçilmiştir. İlk grup hukuk öğretisi ile uğraşanlar olarak düşünülebilecek Hukuk Fakültesi akademisyenlerindedir. Nicel (sayısal) araştırmalarda örneklemin evreni temsil etmesi en önemli konulardan olmasına rağmen, nitel araştırmalar küçük gruplarla çalışılabilir ve bunun sonucu olarak örneklem evreni temsil etmesi beklenmez. Bununla birlikte, nitel araştırmalarda problemin açık ve ayrıntılı bir biçimde araştırılması, tanımlanması ve açıklanması için mümkün olduğu kadar "veri çeşitlemesi" önerilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 97). Bu nedenle Hukuk Fakültesi'nin hem Ceza Hukuku hem de Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi bölümlerinde görevli öğretim görevlileri tercih edilmiştir. Benzer şekilde araştırmada hukukun uygulama yönünden bireylerin bulunması ve onların da farklı meslek gruplarından olması da veri çeşitlemesi olarak düşünülebilir. (Araştırmada ceza adalet sisteminin uygulama yönü, farklı basamaklarından uygulayıcıların katılımı ile temsil edilmektedir. Örneğin, Emniyet mensupları, mahkeme sisteminin avukat, hâkim ve savcılar, infaz sisteminin görevlileri bu araştırma kapsamında görüşülen kişiler arasında yer almaktadır.)

Araştırmaya 6 akademisyen ve 7 ceza adalet sistemi mensubu katılmaktadır. Katılımcıların 10'u erkek, 3'u kadındır (1'i akademisyen, 2'si ceza adalet sistemi mensubu). Örneklem seçimi sırasında katılımcıların alanlarında tecrübeye sahip olmalarına özellikle dikkat edilmiştir. Bu nedenle amaçlı bir seçimle "elverişlilik" dikkate alınarak seçim yapılmıştır. Araştırma da katılımcı gizliliğini temin etmek için her katılımcı için temsili bir isim düşünülmüştür. Bu amaçla her katılımcı için ayrı ayrı alfabenin harflerinden biri kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların ceza adalet sistemi öğretisi ile ilgilenen ya da hukukun uygulama tarafında yer aldığını gösteren birde sayı kullanılmıştır. Tablo 1 görülebileceği gibi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi ya da Ceza Hukuku ile ilgilenen bir akademisyen katılımcı 1 ve bir harfle temsil edilirken, ceza adalet sisteminde savcı, hâkim, kolluk kuvveti ya da avukat olarak

görevli bir katılımcı 2 ve bir harfle temsil edilmiştir. Çalışmada akademisyenlerin kendi bilgi birikimlerinin, ceza adalet sisteminin uygulayıcılarının da iş deneyimlerinin onları asıl etkileyen unsur olduğu ve bunun görüşmelere yansıtacağı varsayılmıştır. Araştırma 2013 yılında, Eskişehir’de görüşmeyi kabul eden akademisyen ve ceza adalet sistemi mensupları ve onlardan elde edilen görüşme kayıtları ile sınırlandırılmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların İsimlendirilmesi

HUKUK ÖĞRETİSİ İLE UĞRAŞANLAR	HUKUK UYGULAYICILARI
1-C, 1-D, 1-E, 1-G, 1-K, 1-L	2-A, 2-B, 2-F, 2-H, 2-M, 2-M, 2-N

3.1. Nitel Veri, Çözümlemesi ve Yorumlanması

Nitel yöntemle çözümlenen veriler katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Görüşmelerde gevşek (ya da yarı) yapılandırılmış (Steward ve Cash (1985)’e göre yönlendirici olmayan) başlangıç soruları “görüşme kılavuzu” olarak kullanılmıştır. Bu sorular, görüşmenin nispeten organize yürümesini ve kilit hususların atlanmamasını hedeflemektedir. Diğer bir ifade ile görüşmeler bu sorulardan ibaret tutulmamış, katılımcıların deneyimlerini aktarabilecekleri şekilde derinleştirilmeye çalışılmıştır.

Görüşmeler dört temel soru etrafında şekillendirilmiştir: “İnsanlar neden suç işliyorlar?”; “Suç işleme ya da işlememe kararı nasıl veriliyor?”; “Suç işleyen bireylerin niteliklerinde benzerlikler var mı?”; “Suç işleme kararını engellemek ya da bireyleri bu kararı vermekten alıkoymak için onları yönlendirmek mümkün müdür?”. Bu makale kapsamında sadece ilk soruya verilen cevaplar ve çözümlenmesi bulunmaktadır. Tüm görüşmeler katılımcıların izni ile ses kayıt cihazı aracılığı ile kaydedilmiştir ve verilerin kolay kullanımı için yazılı hale dönüştürülmüştür (transkript edilmiştir). Aşağıda Tablo 2’de görüşmelerin sesli kayıtlarının yazılı hale dönüştürülmüş biçimlerinden bir örnek görülmektedir:

Tablo 2: Konuşmaların Yazılı Hale Dönüştürülmesi (Örnek 2)

Görüşmeci: 3 Haziran 2013 Çarşamba günü katılımcı C ile yapılan görüşme. Peki sayın hocam insanlar neden suç işliyorlar?

Katılımcı C: Soru bu insanlar neden suç işliyorlar? O bir yanıyla insanlar neden hata yaparlar gibi bir şey. Sonuçta suç dediğimiz şey norma uygun olmayan bir davranış. Bir norm var ama bu norm insanlar bu dünyaya gelmeden evvel de belirlenmiş olabilir, insanların kendileri de o normu koymuş olabilirler. Malum bir ceza normu ama o da bir norm sonuçta. Dolayısıyla kurala aykırı bir davranış. Ama kurala aykırı bir davranış sonuçları isteyerek yapılan bir davranış hatayla yapılan bir davranış değil.

Nitel verilerin çözümlenmesi, veriyi sıraya koyma, örüntü, grup ve temel tanımlama bölümleri biçiminde düzenlenmesidir (Yurdakul, 2004: 179). Yorumlama ise, çözümlenmenin önemi ve anlamı üzerinde durma, tanımlayıcı örüntüleri açıklama, tanımlayıcı boyutlar arasındaki bağlantı ve ilişkileri aramadır (Yurdakul, 2004: 179). Nitel çalışmalarda elde edilen veri sayılardan değil de cümlelerden, kelimelerden oluştuğu için çok büyük bir yığın oluşturmaktadır (Kuş, 2006: 30). Bu yığının organize bir şekilde değerlendirilebilmesi için okunan (dinlenen) görüşme metinleri bazı anahtar sözcükler aracılığı ile işaretlenmektedir. Veriler arasında yer alan anlamlı bölümlerin, bazen bir

kavramın, bazen bir cümle, bazen bir paragrafın bir başlık altında işaretlenmesine, isimlendirilmesine kodlama denilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 163). Diğer bir ifade ile nitel bir analizde ilk basamak verilerin kodlanmasıdır. İkinci adımda bu kodların birbirleriyle bağlantıları belirli temalar altında sınıflandırılır. Bu ayrıştırma ve yeniden birleştirme süreci nitel verinin çözümleme aşamasını oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın çözümlenmesi için literatür okumalarından bir kod listesi oluşturulmuştur. Tablo 3'de bu isimlendirme süreci (kodlama) için, ilk basamakta literatür okumaları ile hazırlanan kod listesi görülmektedir. Fakat liste bununla sınırlı değildir. Görüşme metinlerinin kodlanması sırasında eklemeler yapılmıştır.

Tablo 3: Literatür Okumaları ile Oluşturulan Kod Listesi			
BİREYSEL SUÇ TEORİLERİ			
Biyolojik Suç Teorileri	Psikolojik Suç Teorileri	Rasyonel Tercih Teorileri	Suçun Ekonomik Teorileri
<ul style="list-style-type: none"> Fiziksel özellikler Bedensel özellikler Şeker vb. hastalıklar Doğuştan getirilen özellikler Genetik sorunlar 	<ul style="list-style-type: none"> Şizofreni, nevroz, depresyon Psikopati İd, ego, süper ego 	<ul style="list-style-type: none"> Tercih Fayda ve maliyet Maliyet olarak ceza ve algısı Cezaların önemi 	<ul style="list-style-type: none"> Risk ve risk algısı Belirsizlik Fayda ve maliyet
TOPLUMSAL SUÇ TEORİLERİ			
Sosyal Yapı Teorileri	Sosyal Süreç Teorileri	Kontrol Teorileri	Çatışma ve Güç
<ul style="list-style-type: none"> Suçun varlığı normaldir Gerilim teorileri: gerilim, Fırsat eşitsizliği, Gelir eşitsizliği Alt kültür: Çeteler, Romenler, Gençler Ekoloji teorileri: Çevre, Şehirleşme, Çözülme alanları, Nüfus hareketliliği/ göç, Nüfus yoğunluğu 	<ul style="list-style-type: none"> Öğrenme: Suç işleyen bireylerle yakın temas, Uzun süreli ilişki, Arkadaş (aile) çevresinde suçlu/hükümlü bireylerin oluşu, Öğrenme/ taklit etme Beşeri sermaye ile bağlantılı Etiketleme: birincil ve ikincil sapkınlık 	<ul style="list-style-type: none"> Hesaplı bir eylem: faydası düşünülmüş Bağlanma, adama, içerilme, inanç: Dini motifler, Yerel düzeyde zayıf arkadaşlık ve dostluk bağları, parçalanmış aile, Yeterince gözlenemeyen ergen grupları, parçalanmış aileler Doğru yanlış bilinci, kontrol mekanizmaları, içsel, polis, okul vb. 	<ul style="list-style-type: none"> Çatışma Mevcut iktidara karşı oluş, kuralları/normları iktidarın temsilcisi gibi görmek Kapitalizmin sorun yarattığı, gelir eşitsizliği

Sonraki basamakta görüşmelerin yazılı metinleri, birkaç şekilde çözümleme için hazırlanmıştır. Tablo 4'de yazılı hale dönüştürme tekniği görülmektedir. Suçun teorik tarafında çalışan, akademisyen katılımcı L'nin "neden suç işliyoruz" soruna verdiği cevap tercih, bilinçli seçim olarak kodlanmıştır. Suç ve ceza sisteminin uygulama tarafında yer alan katılımcılardan H'nin cevabı ise mal varlığına karşı suçlarda ekonomik neden vurgusunu göstermek üzere kodlanmıştır.

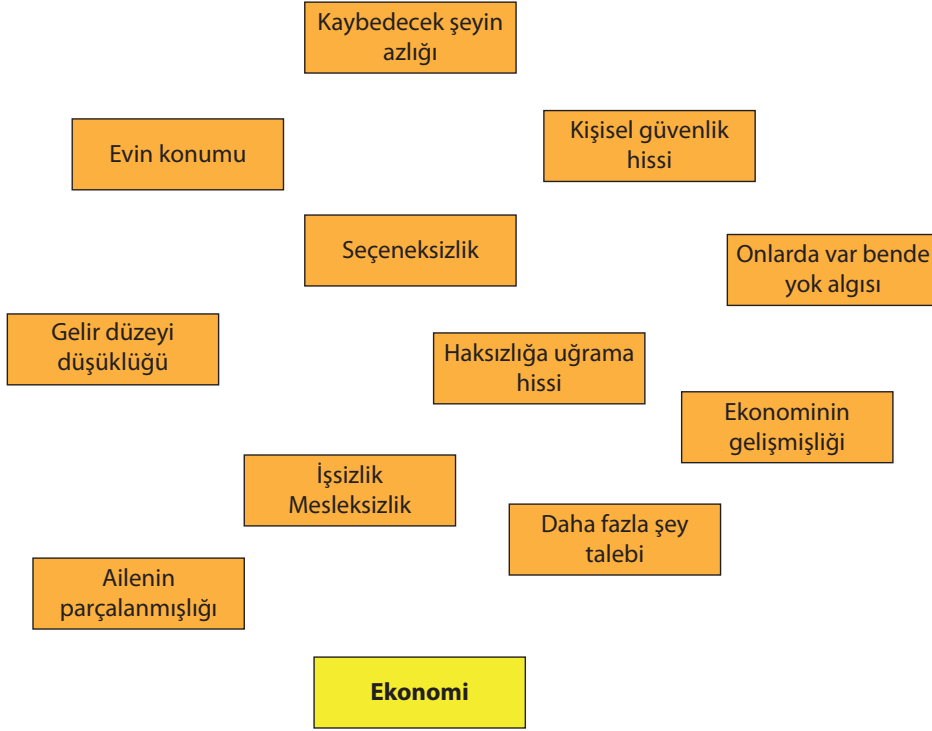
Tablo 4: Kodlama

Katılımcı	Satır	Betimsel Veri	Kodlama	
NEDEN SUÇ İŞLİYORUZ?	1-L	27-36	...genelde kişisel isteklerini gerçekleştirmek için. Bazıları, kişilerin elde etmek istedikleri şeyler, hukuka aykırı, ceza normuyla yasaklanmış fiiller neticesinde ulaşılabilecek şeyler oluyor, <i>onlarda bir tercih yapıyorlar</i> . İsteklerini elde etmek için, ıı, haksızlık oluşturan, ceza normuyla yasaklanmış fiilleri işlemeyi daha tercih edilebilir buluyorlar ve o nedenle işliyorlar. Ben böyle düşünüyorum en azından.	Tercih, bilinçli seçim
	1-K	10-14	Dolayısıyla aslında ‘insan neden suç işliyor?’ sorusu benim açımdan ‘normlar neden ihlal edilir?’ sorusudur. Şu olabilir <i>birincisi normun kendisi insanların sahip oldukları değerlerle örtüşmüyor</i> olabilir. Dolayısıyla bu suç işleme, suçu işleyen açısından suç işlemek anlamına gelmiyordur aslında. Evet biz dışarıdan baktığımızda bir norm ihlal ediliyor diyoruzdur ama hiç de norm ihlali gibi bir durumla kendisini suçlu olarak kabul etmiyordur bu durumda...	Normu norm saymamak, alt kültür?,
	2-H	14-25	Yani bunu bir, iki şeye bağlamak mümkün değil. Çok farklı gerekçelerle işliyor. Suçların bir de ayrılması gerekir. Mesela mal varlığına karşı ya da herhangi bir..... uyuşturucu.. neye karşı. Hangi suçlardaki durumu anlatayım?..... <i>Mal varlığına karşı suçlarda genellikle ekonomik düzeyi düşük olan ailenin çocukları genellikle bu işi yapıyorlar. Veya iş bulmayan kişiler</i> . Yani sonuçta ekonomiye dayanıyor...	Mal varlığına karşı suçlar, ekonomik nedenler, işsizlik
	2-A	5-9	Aslında insanların somut olarak suç işlemesi için herhangi bir sebep yok. Hepimiz potansiyel suç işleyebilecek insanlarız. Ama önümüze gelen olaylardan yola çıkarsak bunun bir çok sebebi vardır. <i>Bir; en baştaki ekonomik sebepler. İki; eğitim. Üç; özellikle çocuk suçlarında ailenin bölünmüş olması.....</i> Yani bunları ilk üç sıraya koyabiliriz	Ekonomik nedenler, eğitim ve bölünmüş aile

3.2. Temaların Belirlenmesi ve Organize Edilmesi

Nitel çalışmalarda dökümü yapılan veriler büyük bir yığın oluşturduğu için kodlamayla bir yön, bir bakış açısı elde edilmektedir. Bu ilk adımdan sonra temaların oluşturulması gelir. Diğer bir ifade ile kodların birbiriyle ilişkilerinin kurulması ya da kodların organize edilmesi olarak düşünülebilecek bu aşama görüşmelerdeki temel fikirlerin, ana fikirlerin görünür hale gelmesini sağlar.

Tablo 4’deki gibi oluşturulan betimsel veri içinde tekrarlanan kodlar aynı başlık altında toplanmaktadır. Örneğin katılımcılar içinde suçun “bilinçli tercih” olduğunu ifade edenler bir araya getirilmektedir. Sonuçta birbirinden farklı eğitime ve deneyime sahip olan katılımcılar aynı olayı baksalar bile farklı bakış açıları ile ifade etmektedirler.

Şekil 1: Bir Tema Oluşturmak

Kodlanmış verilerin temalaştırılması için örnek Şekil 1’de görülmektedir. Şekilde görülen anahtar ifadeler (kodlar), ekonomi temasıyla ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte burada yer alan kavramlardan bazıları başka temalarla da ilişkilendirilebilir. Örneğin Tablo 4’de parçalanmış aile olarak kodlanan ifadeler, Tablo 3’deki kontrol teorileri ile ilişkilendirilebilir. Seçeneksizlik olarak kodlanan ifadeler, gerilim teorilerini kullanarak fırsat eşitsizliği ile de ilişkilendirilebilir.

Son olarak dördüncü bölümde bu yöntemle katılımcıların bakış açılarının birleştirilmiş bulguları sunulmaktadır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bulguları sunmadan önce, hukuk dışı okuyucular için, bu çalışmada sıkça kullanılacak olan birkaç kavramı açıklamakta yarar vardır. Öncelikle suç kavramı ve onun nasıl algılandığı önemlidir. Burada bir kriminoloji kitabından, diğer bir ifade ile literatürden ifadeler kullanmak yerine, araştırmanın katılımcılarının seçtikleri cümlelerle suçu tanımlamak tercih edilmiştir. Katılımcı 1-C’ye göre

“Sonuçta suç dediğimiz şey norma uygun olmayan bir davranış. Bir norm var ama bu norm insanlar bu dünyaya gelmeden evvel de belirlenmiş olabilir, insanların kendileri de o normu koymuş olabilirler. Malum bir ceza normu ama o da bir norm sonuçta. Dolayısıyla kurala aykırı bir davranış. Ama kurala aykırı bir davranış sonuçları isteyerek yapılan bir davranış hatayla yapılan bir davranış değil. Bu zaten kaçınılmaz. Çünkü eğer böyle konulan normlara herkesin uyumunu sağlayacak bir düzen olsaydı bu herhalde insani bir düzen olmazdı..”

ya da 1-K'ya göre

“Öncelikle suç bu normun ihlali anlamına geliyor aslında. Hukuki bir norm var ortada hukuki suçlar açısından düşünecek olursak yani ahlaki suç da olabilir tabii ki. Ama her halükarda ortada bir norm var. Bu normun ihlalini biz suç olarak adlandırıyoruz diye başlayabiliriz belki...”

ya da 2-M'e göre

“.. suç için biraz farklı bir tanım geliyor aklıma. İnsanın doğumundan ölümüne kadar ilişkide bulunduğu aile, sosyal çevre, kişisel deneyimler, ahlaki yapı, bilimsel çalışmalar vs. alanlarını ilgilendiren multi-disipliner bir kavram. Kimileri bunu yazılı olarak belirtmiş ki ülkelerin ceza yasaları bir örnektir. Kimisi de hareketlerle tanımlamış. Ahlaki değerler gibi. Yerine göre akşam yemeğini beraber yiyen bir ailede fertlerin birinin bu yapıdan uzaklaşması bir suç, yerine göre bir ufaklığın şeker isteği zamanlamasının hoş olmaması bir suç, yerine göre uzun saatler araba kullanmak suç. 8 saatten fazla direksiyon başında duran taksiciye yasa gereği ceza kesen trafikçinin 12 saat görev yapması ise trajikomik...”

Sonuçta suç zamana ve topluma göre de değişebilen, bazılarının hazırladığı bazılarının uymakta zorluk çektiği dolayısıyla tartışılabilen bir kavram.

Benzer şekilde bu metin boyunca kullanılacak kavramlar içinden kişilere (şahsa, cana) karşı suçlar ve mal varlığına karşı suçlar ifadelerine de açıklama getirmekte yarar vardır. Türk Ceza Kanununun (TCK) Özel Hükümler kitabının 1'inci ve 2'inci Kısım insanla bağlantılı tüm suçları içermektedir⁷. Katılımcıların konuşmaları sırasında kullandıkları mal varlığına ya da şahsa karşı suçlar ifadeleri Ceza Kanunu'nun bu suç ve ona takdir edilen ceza sınıflamalarından gelmektedir. Genel olarak en çok ön plana çıkan suç türleri ile ifade etmek gerekirse, öldürme ve yaralama gibi suçlar şahsa karşı suçlar; hırsızlık, dolandırıcılık ise malvarlığına (ya da mala) karşı suçlar başlığının altında yer alır. Katılımcıların ifade tarzıyla ilgili olarak her iki başlığı da aşağıdaki gibi açıklayabiliriz. Katılımcılardan 1-L'ye şahsa karşı suçları, birey,

“..birisine çok kızıyor, değişik gerekçeleri olabilir, kendisine küfrettiği için falan. O kızgınlığını gidermek istiyor. Gidermek için de O'nu dövmek istiyor, öldürmek istiyor. Yani amaç muhakkak böyle somut bir arzunun, kişisel arzunun, bir eşyaya ya da paraya ilişkin olması gerekmiyor, her zaman değil. Bazen bu öfkeyi gidermek, öfkeyi tatmin etmek de olabilir.... Karşı tarafa sırf bir nedenle zarar verme, kendisine yapılan bir kötülük nedeniyle ya da o kişinin belirli bir gruba aidiyeti nedeniyle yani kişide O'na zarar verme isteği uyandıracak bir nedene bağlı olarak belki o kişiye fiziksel zarar verebiliyor belki hayatını sonlandıracak eylemlerde bulunabiliyor.”

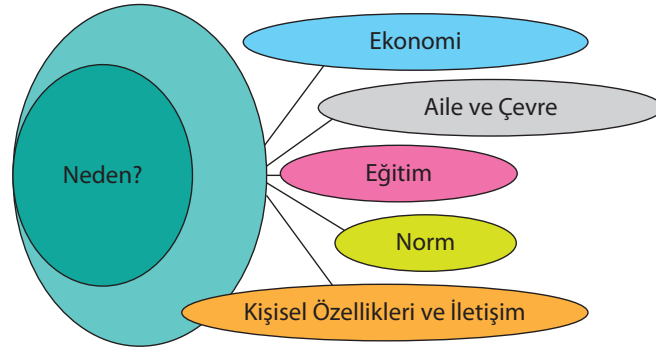
ya da mal varlığına karşı suçları, birey

“örneğin, daha rahat yaşam bir yaşantı sürmek istiyor, mal varlığı bakımından daha iyi duruma gelmek istiyor ya da evinde olmayan şeyleri elde etmek istiyor. Kişi o malı elde etmek istiyor. İsteği kişisel, arzusu o mala sahip olmak ya da paraya sahip olmak. Buna, başka hukuka uygun yollarla ulaşma imkânı vardır veya yoktur ve ya varsa da zordur. Kolay yoldan, daha rahat ulaşabileceği yol olarak belki hırsızlığı öngörüyor ve ceza normunca yasaklanmış bu fiili gerçekleştirerek o şeyi, almak istediği eşyayı ya da parayı ele geçiriyor”

olarak ifade etmektedir.

⁷ Türk Ceza Kanunu'nun Özel Hükümler Kitabının Birinci Kısım uluslararası suç unsurları ile ilişkilidir. Örneğin Birinci Kısım Birinci Bölüm “Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar”, İkinci Bölüm “Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti” başlıklarını taşır. Özel Hükümler İkinci Kısım, Kişilere Karşı Suçlar başlığı altında “Hayata Karşı Suçlar”, “Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar”, “İşkence ve Eziyet”, “Çocuk Düşürtme, Düşürme veya Kısırlaştırma”, “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar”, “Hürriyete Karşı Suçlar”, “Şerefe Karşı Suçlar”, “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar”ı düzenlemiştir. Bu kısmın son başlığı “Malvarlığına Karşı Suçlar”dır. Türk Ceza Kanunu konusunda ayrıntılı okuma için Türk Ceza Kanunu. (2004). TC. Resmi Gazete, 25611, 26.10.2004, 6545 değişik, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237-20140618.pdf>

İnsanlar neden suç işler? Bu soruya araştırma sırasında verilen cevapları birkaç başlık altında toplamak mümkün görünmektedir. Görüşmelerden kişisel özellikler ve iletişimsizlik, eğitim, aile, ekonomi ve hukukun verdiği cevap ön plana çıkmış gibi görülmektedir.

Şekil 2: Neden?

4.1. Kişilik Özellikleri ve İletişimsizlik

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde, katılımcılar iletişimsizlik, konuşma ve hislerini anlatma beceriksizliği olarak adlandırabilecek bazı sorunların yaygın olduğunu ya da bunun özellikle spontane (ani) gelişen şahsa karşı suç oluşturacak olaylarda sıkça mazeret olarak kullanıldığını vurguladılar. Örneğin,

- 2-F:** “Hani kişinin kendi kişilik özelliklerini. Hani çok sinirli olması, olaylara çok çabuk tepki vermesi, özellikle şahsa karşı işlenen suçlarda bu şey daha etkili oluyor, , hani kişinin psikolojik durumu ve kişilik özellikleri, olaylara vermiş olduğu reaksiyonlar farklı olacağı için. Mesela yolda, işte gidiyorsunuz. Birisi sizi sıkıştırdı, yine birilerinin kişilik özellikleri burada ön plana çıkmalı. Tabii ki yine eğitim, kültürel durumla alakalı ama daha çok psikolojik ve k-kişilik özellikleri o an içerisindeki durum. Sadece sıkıştırma meselesi yüzünden bıçaklama olayları, kavga etme olayları.. Yani birçok kimse ne yapar burada? Şey yapar, özür diler.”
- 2-F:** “..birisi birisine küfretti diyelim. Kız arkadaşına baktı diye..... Rahatça bıçaklayabilmekte. Tabi bu da yine,....., bir bakıyosun bıçaklama olayı da yapan kimse de daha önceden, hani ilk defa olanlardan hani şey, bıçaklama olaylarından meslek haline getiren olmuyor ama bu psikopat tipli diyelim ve ya serseri tipli kimselerin bu türlü suçları işlemeleri de defalarca oluyor..”
- 2-B:** “..Trafikte tartışma mesela. Trafikte tartışmaların çoğu olayla neticeleniyor. İnsanlar bir türlü sakinleşmiyorlar.”
- 2-B:** “..karı koca kavgalarında mesela bir taraf çok tahrik edici özellikle hanımlar erkeğe ağır laflar söylediğinde erkek de şiddete başvurabiliyor.”
- 1-C:** “...hayvani bir doğamız var hakikaten.. Kültürle, toplumsal normlarla sınırlanmış olan. Ama böyle bir doğamız var hakikaten. Bunun bir takım güdülleri var. Bu bazen kültür tarafından kendisine çekilmiş bentleri aşabiliyor..”
- 1-G:** “..genellikle bizim ülkemizde kışkırtmayla veya iletişimsizlikle olan şeyler var. Kin duygularıyla hareket edenler var. Veya insanlarımızın büyük çoğunluğunun iletişimsizlik nedeniyle veya karşısındaki kişinin lafını farklı anlaması veya gerçek anlamda ne söylüyorsa onu anlamaması nedeniyle. Yani genellikle ağız dalaşı veya ona benzer şekilde işleniyor.”

Bununla birlikte bunun bir tercih olduğunu, kişisel bir karar olduğunu vurgulayan katılımcılarda söz konusudur:

- 1-K:** "... Sonuçta biz hayatımızı yaşarken hiç farkında olmadan bir takım kararlar veriyoruz gündelik hayatımızın içerisinde. Bir takım stratejiler belirliyoruz. Yaşam hedefimize ulaşabilmek için. Yani bu kadar rasyonel değiliz bu kadar muhakeme yapmıyoruz ama bu verdiğimiz kararların bir kısmı evet rasyonel olarak yapılmış iradi tercihler. Bir kısmı kişiliğimizin getirdiği sonuçlar. Kendiliğinden refleks olarak ortaya çıkan şeyler. Bir kısmı daha çok küçüklükten itibaren içimizde oluşan değerlerin sonucu. Yani böyle üçlü dördü bir şeyden belki bahsedebiliriz mekanizmadan bahsedebiliriz gündelik yaşamdaki kararlarımızı verirken."
- 1-L:** "..suç olsun olmasın her hareketin bir yapılış amacı vardır. Refleks hareketler dışında, mesela, gözünüzü kırptırıyor sunuz ya da eliniz böyle ara sıra tak diye atıyor diyelim refleks olarak. Bunun dışında hangi hareketi yaparsanız yapın bi amacı vardır. Sizin bi isteğinizi tatmin eder. Elinizi, böyle ne bileyim havaya salladığınız zaman, böyle bir şey, yorgunluğunuzun giderileceğini düşünürsünüzdür o yorgunluğu gidermek için. Havaya ateş edersiniz eğlenmek için olabilir... ama neticede her hareketi refleks değilse bir amaca yöneliktir. Bu amaca ulaş- kişilerin belirli amaçlara ulaşmak için gerçekleştirdiği fiiller bazen yasa koyucu tarafından da suç sayılmış olabilir ve böylelikle kişiler suçu işliyorlar."
- 1-L:** "...genelde kişisel isteklerini gerçekleştirmek için. Bazıları, kişilerin elde etmek istedikleri şeyler, hukuka aykırı, ceza normuyla yasaklanmış fiiller neticesinde ulaşılacak şeyler oluyor onlarda bir tercih yapıyorlar. İsteklerini elde etmek için, haksızlık oluşturan, ceza normuyla yasaklanmış fiilleri işlemeyi daha tercih edilebilir buluyorlar ve o nedenle işliyorlar. Ben böyle düşünüyorum en azından" demektedir.
- 2-H:** "Hırsızlık suçlarının da yani onun alışkanlık olduğunu düşünüyorum. Fırsatın eğer profesyonel de olmuşsa, ekonomik nedenle değilse tabi kimileri ekonomik nedenle de olsa yapmıyor. İşte bu genellikle zannedersenem yetiştirmeye de mi bağlı karakter desem o da ayrı bir şey. Yani koşulların oluşması kimilerinin koşulları oluşsa bile ölür de yapmaz. Ama kimileri koşullar oluşsa da oluşmasa da gerekirse koşulları oluşturup yapabiliyor. Herhalde bir karakter çatlaması."
- 2-M:** "..vicdanı bir karar bu aslında, aynı zamanda kişisel bir karar.. Suç kabul ettiği bir davranışı yaptığında insan kendinle rahat edebilir mi?"

4.2. Ekonomi

Ekonominin pek çok yönü ya da ekonomi teorisinden pek çok kelime suç işleme nedeni olarak katılımcıların görüşlerinde ifade edilmektedir. Katılımcılar, örneğin gelir dağılımı, işsizlik veya nitelikli bir mesleğe sahip olmama ya da yoksulluk veya gelir yetersizliği gibi ekonomi bilimine dayalı kavramları, özellikle mal varlığına karşı suçlarda, temel suç işleme nedeni ya da ilk suçu işleme nedeni olarak düşünmektedirler. Katılımcıların ifade tarzıyla sunulursa,

- 1-E:** "...şimdi işte Brezilya'nın gecekondular, teneke mahallelerine baktığınızda, bizim ülkemizde işte adı çıkmış bazı mahallelere baktığınızda, evet oralarda, İstanbul'da, Ankara'da, isim de verilebilir belki işte Ankara'da Çinçin Bağları dediğimizde, *orası suç yatağı gibidir ve orada yaşayan insanlar genelde yoksul insanlardır.* Ama ülkede başka yoksul muhitler vardır, oralarda da böyle bir suç eğilimi ülkenin ortalamasından farklılaşan bir yansımayla karşılaşmazsınız. Dolayısıyla, eksik ama kendi içinde doğrudur. *Evet basit hırsızlıklar özellikle yani küçük hırsızlıklar, yoksul insanlar tarafından işlenir. Yani, bu açık...*"
- 2-F:** "Mal varlığına karşı işlenen suçlar demiş olduğumuz işte, hırsızlık gibi bir şeyin genel prototipini yapabiliyorsun. Çünkü ordaki genel tip, bakıyorsun gene işte, 100 tane şey oluyorsa 90 tanesinin ekonomik durumu iyi değil. Bunu şey yapmış ve ya öncesinde iyi değil, artık meslek haline bunu getirmiş. Tabi şey olmuyor yani, ekonomik durumu belirli bir seviyenin üzerine çıkmış hırsızlık yapan kimse, hırsızlık yapmaya devam ediyor çünkü meslek haline getirmiş..."

- 2-H:** “Mal varlığına karşı suçlarda genellikle ekonomik düzeyi düşük olan ailenin çocukları genellikle bu işi yapıyorlar. Veya iş bulmayan kişiler. Yani sonuçta ekonomiye dayanıyor.”
- 2: H:** “Cinayetle ilgili cana karşı suçlarda orada çok farklı özellikler söz konusu. Ben işte gördüğüm nedenlerden şöyle 2, 3 tane cinayet davasına girdim ben. Bir tanesi ekonomik nedenle. Yani eğer işsiz olmasaydı o kişi eşini öldürmeyecekti. Cinayet olmayacaktı.”
- 1-E:** “biraz eskice bir araştırma ama, suç işleyen kadınlara bakmışlar ve Türkiye’den değil araştırma Amerika Birleşik Devletleri’nden. Suç işleyen kadınların ¼’ünün hayatlarını meşru araçlarla sürdürebilme olanağı yok demişler. Nedir meşru işte geçimini sürdürecekt yasal bir işi olması, konutu olması, sağlıktan faydalanması yok. Yani suç işleyen kadınların, her 4 kadından 3’ü, bu bakıştan baktığınızda, suç işlemek dışında bir alternatifi yok yaşamını sürdürebilmesi için.”
- 2-A:** “yani ekonomisi bozuk olan ailelerin çocuklarının suç işleme... çünkü..onlarda kayıp... ekonomisi iyi olanlarda kaybedeceği şeyler var. Ekonomisi bozuk olan insanda kaybedecek bir şey yok. Hatta bazen özellikle bu kış ayları başlarında bazı insanlar şu mantıkla suç işleyebiliyorlar. Yani giderim ceza evinde yatarım kışı orada geçiririm. Bu da ekonomiye dayanıyor.”
- 2-B:** “Fakirliğin de bir etken olduğunu mesela fakirlikten dolayı kavgalar olabiliyor maalesef eşler arasında. Manevi değerlerden yoksunsa kişi tamamen tahammülsüz oluyor. Mesela fakir olup mutlu olan çok insanlar var. Ne yapıyorlar? İki taraf da birbirlerine karşı saygılı. Onunla yetiyorlar ama hele manevi değer de yoksa fakirlik zehre dönüşüyor.”

Ekonominin diğer etkisi, ekonominin normalde iyi kabul edilecek sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Örneğin bir ülke ekonomisinin üretim kapasitesinin artması, ürettiği ürünlerin çeşitlenmesi gibi iyi gelişmeler olarak kabul edilen özellikleri, gelirin düşüklüğü ve gelir dağılımının bozukluğu ile birleştğinde suç için bir başka kapı aralayabilmektedir:

- 2-A:** “...bizim gençliğimiz 80 öncesinde geçen bir gençlik. O zamanki dönemde arz olayı çok fazla değildi. Arzdan kastettiğim piyasadaki ürünler. Yani sahip olabileceğimiz ürünler sınırlıydı. Yani en basitinden çikolatasından topuna kadar sınırlıydı. Ama şu yaşadığımız dönemde elektroniğin bu kadar gelişmiş olduğu dönemde gençler birçok şeye sahip olmak istiyorlar. Ama sahip olmak isterken de ailelerin ekonomik durumunu da göz önüne alamıyorlar. Bu ne yapıyor hırsızlık suçunu özellikle çok fazla arttırıyor. Yani oraya baktığımız zaman tabii suç işleme genelde gençler arasında çok daha yaygın.... Çok zenginle çok fakir arasında çok da bir fark yoktu. Yani en fazla belirleyen özellik neydi araba. Araç sahibi olmak gibi bir şey. Yoksa aldıkları eşyalarda, giydikleri giysilerde şimdi mesela gençlerde marka merakı. Yani bir çok şeyde magazin şeylerinde örnek gösterilmiştir. X telefon markası çıkar, genç ona sahip olmak ister...”

Bazı katılımcılar görüşmelerde, ekonomi ve suç arasındaki diğer bağlantı noktası olarak sahip olma hissini aktarmışlardır. Örneğin

- 1-D:** “hesap dedik ya o hesapta kaybedeceğiniz, kazanacağınız yani kaybedeceğiniz çok şey yoksa suç işleme ihtimaliniz daha fazladır. Hani param yok, işim yok, hiçbir toplumsal statüm yok e yaparım ben o işi, o işin altına girerim. Dolayısıyla işsizler arasında, gençler arasında ee hani gençler arasında olmasının nedeni hem işsizlik oranının gençler arasında daha fazla olması ee hem toplumsal sorumlulukların daha az hissedilmesi yani muhtemelen ailesi, işte karısı ve çocukları yok ee sorumluluk hissedeceği filan gibi...”
- 1-L:** “Örneğin, daha rahat yaşam- bir yaşantı sürmek istiyor, mal varlığı bakımından daha iyi duruma gelmek istiyor ya da evinde olmayan şeyleri elde etmek istiyor. Ama mülkiyet, hukuken koruma altına alınmış, başkasının zilliyetliğinde bulunan malı, almak hırsızlık olarak düzenlenmiş ceza normunca yasaklanmış bu fiili gerçekleştirerek o şeyi, almak istediği eşyayı ya da parayı ele geçiriyor.”

2-N: “Ben insanların suç işlemesinin,..biraz açıkçası, ya haksızlığa uğradıklarını düşündükleri için... yapıldığını düşünüyorum, ya da zorunlu kaldıkları için. İşte evine geldiği zaman ekmeği olmayan bir kişi, yada istediğini almak isteyen bir çocuk, onu alamadığı zaman, onu elde etmek için ekonomik nedenlerden kaynaklı olarak böyle bir yola başvurduğunu düşünüyorum. Özellikle hırsızlık suçlarında ekonomik sıkıntılardan kaynaklandığını.. eee... yaralama suçlarında ise, kendilerinin haksızlığa uğradıklarını düşündükleri için,, ya karşı taraftan kendilerine gelen bir eylem var kendilerini savunmaya alıyorlar ya da işte haksızlığa uğradığını düşünüyor.

4.3. Aile ve Çevre

Katılımcılar suça ortam hazırlayan faktörlerden birinin de aile ortamı ya da onun eksikliği olduğunu söylediler.

2-B: “... Bu insanlar yani ya ailelerinden yeteri sevgiyi alamamışlar veya tamamen maddiyatçı bir tarzda yetiştirilmişler.... Şiddet uygulayan kişilerin ya da suça meyilli gençlere bazen *aile* yapılarını *sorduğumda ya annesinden ayrı kaldığını veya çocuk esirgeme yurtlarında yetişmiş çocuklar, boşanmış ailelerin çocuklarında suç işleme oranı çok daha fazla yüksek. Çünkü bir otorite olmuyor ailede. Biraz bir nevi anne baba çocuğu sokağın kucağına itiyor.*”

2-A: “..... ayriyeten tabi aile düzeni..... Tabi o biraz da devletin elinde olmayan bir şey. Yani devletin onu sağlayabilmesi aile düzenini insanların işte evliliklerini bir arada sürdürmelerini anne babayla çocuğun bir arada sürdürmesini veya da devletin sağlayabileceği bir şey değil. Ailevi faktörler. yani çok büyük bir istatistiktir şeyde çok büyük bir orandır. *Bölünmüş aile çocuklarının suç işlemesi çok daha yüksek bir oran.*”

2-N: “...aslında her suça göre farklı nedenler var. ama hani benim özellikle karşılaştığım.. hırsızlık olduğu zaman *ekonomik* nedenler gerçekten, bir de tabi sosyal nedenler de var, anne ve babanın parçalanmış olması, özellikle yaşı küçük olan çocuklarda, 18 yaşın altındaki çocuklarda, anne ve baba ayrıysa, ya da anne babanın bir aile düzeni yoksa, çok çocuklu ailelerde, altı, yedi, sekiz tane çocuk var, baba çalışmıyor, anne işte temizliğe giderek çalışıyor, zaten almış olduğu gelir şey değil, hiç birisine yetmiyor.. hiç kimse de çocukla ilgilenmiyor. Çocuk kaybetmiş kendisini. Anne ile babayla bir diyalogu yok. Sekiz dokuz tane kardeş bir evin içerisinde. Çocuk yanlış arkadaşlıklar ediniyor. Yada belki kendini ifade edecek bir alan buluyo..çetenler kuruluyor mesela liselerde.. 6-7 kişilik belki 10 kişilik. Kendisini o çetenin içinde hissediyö.. üye yapıyo kendini yada lider yapıyo..işte birazda ondan kaynaklı diye düşünüyorum. Sosyal etkisi de var.”

Katılımcılar bireylerin yaşadıkları çevrenin veya düzenlenmiş ortamın suç işleme yol açacak özellikler taşıyabileceğinden bahsettiler.

2-A: “..... tabi içinde yetişmiş olduğu *ailevi ortam çevresel ortam*. Çevresel ortamlar da yani örneğin işte burada iki tane mahalle verelim. Vişne evlerin olduğu mahalledeki çocukla Zafer mahallesinde yetişen ya da işte Şarhöyük Mahallesinde *yetişen çocuğun çevre faktörlerinden etkileşimleri çok farklı.*”

2-H: “Sonuçta onlar çevrelerini de değiştiremiyorlar. Çevrelerini değiştiremeyince kendileri bir alt kültür oluşturuyorlar. Ve o alt kültürün içinde de bu çarkın içinde de dönüp duruyorlar. Artık yaptığı iş onun mesleği haline geliyor.”

2-H: “Ama ben yani, toplums- bu- sönümlenmese bile azalacağını düşünüyorum. Tamam İsveç’de %70 küsur yabancılar demek ki ve nüfusun %15’ine iyi-kötü olmasına rağmen, diğer kesim, yani %85’e işlemiyorsa; neleri var, güvenceli bir hayatları var, neleri var, eğitimleri var, neleri var, müreffah-ferah yeşillikler içerisinde, doğa içerisinde, sokağında kornaya az basılan bir ülkede yaşıyorlar. Ne ile karşılaşacaklarını her zaman biliyorlar. Kişiden kişiye farklılaşan mu-

ameleler yok. Suça ulaşırlarsa cezasının çok ağır olacağını biliyorlar ve bunlar insanları suçtan uzak tutuyor. Demek ki tersten buna bakarak suç işleyen insanlarda bunların eksik olduğunu düşünebiliriz...içinde büyüdüğünüz, şey, ortam, içinde büyüdüğünüz ortam, sizi suça yönlendirir, sizi suçtan uzak tutar.”

- 1-K:** “Sosyal çevreyle ilişkili biraz. Bir de neyin suç olarak tanımlandığı ile de ilişkili bir şey. Yani neyin bastırıldığı ile de ilişkili bir şey. Neyin o toplumda hedef olarak görüldüğü ile ilişkili bir şey olabilir. Yani eğer şey yaparsanız cinselliği çok bastırırsanız bir yerden pörtler. Haliyle insanın en doğal içgüdüğü olduğu için.”

4.4. Eğitim

Katılımcılar, görüşmelerde eğitimle suç arasında bir bağlantı olduğunu sıklıkla ifade ettiler. Bununla birlikte eğitim kavramının içeriğini farklı şekillerde doldurdular. Eğitime meslek sahibi yapıcı, süper ego oluşturucu, değer yükleyici, normleştirici vb. anlamlar yükleyerek, ona suçu engellemek, azaltmak, zaman zaman da suçu gerçekleştirmek için olmazsa olmaz unsur işlevi yüklediler. Örneğin 2-F, 1-C ve 2-B eğitim değer yükleyici bir kurumdur ve suçu azaltıcı ya da engelleyici bir işlevi söz konusudur.

- 2-F:** “Bana göre biz uygulayıcıların görmüş olduğu temel eksiklerden bir tanesi eğitim eksikliği. Hani bu ailenin içerisindeki olan eğitimden okulda verilen eğitime kadar söyleyebiliriz.”
- 2-F:** “... işte ailenin vermiş olduğu eğitim, ailenin yaşam şekli, ondan sonra, dini inancı, örfi kuralları, yani neyin ayıp neyin günah neyin, yani kimi yerde bunun adı günah olabilir kimi yerde bunun adı ayıp olabilir. Ama kül.- insanların genel yaşam tarzlarını belirten işte şeyleri mi diyelim yani kültürleri, kültür içerisinde çünkü din de var, eğitim de var, hepsi girdiği için, kültürlerinin izin verip vermemesi de önemli.”
- 1-C:** “Ama işte bilinen yöntemler yani eğitimin yaygınlaştırılması, kültürün şimdi geline aşamasının her bilinç için ortak kılınması, toplumsal normlara ve insani değerlere, daha genel bir söyleyişle, her anlamdaki insan haklarına saygının genelde bir toplumun mümkün olduğu kadar bütün üyelerinin bilincine yerleştirilmesi,..buna uygun bir kültürel zeminin yaratılması.”
- 2-B:** “...ve eğitimin yanlış olmasının şeyi çok fazla, faturası çok pahalı olur. Lisede öğretmenimizin çok güzel bir sözünü hiç unutmam. Fabrikada üretilen defolu bir ürünü alıp atabiliyorsunuz değil mi? Veya ucuz olarak bir yerde satabiliyorsunuz defolu diye. Ama insan defolu olduğu taktirde yapabileceğiniz hiçbir şey yok. Ömür boyu onu çekmek durumunda kalıyoruz. O yüzden defolu insan üretme lüksümüz yok...”

Eğitim normleştirici de olabilir.

- 1-D:** “..bu iktidar dediğimiz şey, olgu sadece hukuktan müteşekkil değil. Bunun şeyleri var, hastaneleri var hani fukocu⁸ bir dille konuşayım hapishaneleri var, bir de eğitim var. Hani akıl hastanelerinde insanları normleştiriyorsunuz. Normleştiriyorsunuz demek; çeşitli teknikleri kullanmak suretiyle, standart davranışa yaklaşıyorsunuz demek. Okullarımız var, okullarda küçüklükten itibaren zorunlu eğitim vasıtasıyla şimdi bizim ülkemizde 12 yıl, 12 yıl boyunca zorunlu eğitim vasıtasıyla insanların nasıl davranması gerektiğini, hatta bir de anaokulu var bunun, kreşi var falan 14 yıla çıkıyor... Ee nasıl davranması gerektiğini yani, suç- nasıl suç işlemeyen tipler olacaklarını öğretiyorsunuz...”
- 1-D:** “..İnsanların büyük bir kısmının çok hayvani güdeleri bastırıyor olmaları yani işte id, ego, süper ego da- süper egonun oluşmuş olması zaten başlı başına bizim suç dediğimiz eylemleri bastıran bir şeydir. (Görüşmecî: Süper ego nasıl oluşturulur? diye soruyor) Toplumsal normların kişi tarafından benimsenmesiyle oluşturuluyor...”

⁸ Michel Foucault (Türkçe: [mişel fuko]); (1926 - 1984), Fransız düşünür, sosyal teorist, tarihçi, edebiyat eleştirmeni, antropolog ve sosyolog.

Bununla birlikte eğitim suç işlemek içinde kullanılabilir hatta nitelikli suçlarda bir ihtiyaçtır.

- 2-F:** “Dolandırıcılıkta eğitilmiş insanlar olabilmekte çünkü ikna kabiliyeti önemli yani giyimiyle kuşamıyla konuşmasıyla, bunların hani konuşmasını çok iyi becermesi ondan sonra kafasının çalışması çünkü ikna edecek karşısındakini...”
- 1-K:** “Ya da ne bileyim beyaz yaka suç türü denilen suçları bu nitelikli dolandırıcılık vs. bazı eğitim olanaklarına sahip olmuş belli mali koşullarda olan insanlar.”
- 1-E:** “Tabi modern dünyanın beyaz yakalı dediği suçlular var. Sadece p-plazalarda işlenebilen, dolandırıcılık suçları, mafya tipi suçlar.”

Suç işlemek için bilgi aktarımı sağlayan bilinen anlamda eğitim kurumları ve okullar yoktur. Fakat bir konuda uzmanlaşmak, ister iş başında olsun, ister teorik zeminde olsun, daima eğitimi gerektirir. Bu açıdan katılımcıların suçun öğrenme ve bilgi birikimi sürecine ilişkin (diğer bir ifade ile eğitim sürecine ilişkin) görüşleri bir fikir verebilir:

- 2-H:** “Çünkü belli bir yaşa geldikten sonra onu özellikle mal varlığına karşı ve profesyonelce yapılan suçlarda şey yapılıyor kendi yerine geçebilecek veya gençleri yetiştiriyor. Veya kendi artık yaşlanmıştır gidemiyor veya başka şekilde bu suçu yapamıyorsa mutlaka belirli yine ekonomik nedenlerle çok çocuğu olanlar veya işte kandırılarak veya bir şekilde çocukların üzerinden para kazanmak için bu işi yapanlar veya işte bir sürü nedenler oluyor.”
- 2-A:** “..Biz de seyir yani sürekli bu suç işleyen çocukların seyri şöyle başlar: basit hırsızlıklarla başlar. Ceza evine girer ya da girmez bir süre devam eder. Ceza evine girdiğinde orada daha profesyonel hırsız ya da diğer suç türleriyle karşılaşır. Sonra bu yağma suçuna dönüşür. Basit hırsızlıktan normal hırsızlığa hırsızlıktan yağmaya...”
- 2-H:** “Ama bazıları hapishaneye başka bir suç işleyip girip de yani küçük çapta bir hırsızlık nedeniyle girdiği takdirde hapishanede aynı koşullara alınıyor. Her suçla ilgili. Yani tecavüz suçluları aynı yerde, hırsızlık suçluları aynı yerde. Mümkün merteye öyle yapıyorlar. Ve oradan çok bilinçlenmiş bir şekilde de çıkabiliyor. Bu o zaman kendi isteğiyle suç işleme şekline dönüşüyor. Ama hırsızlık bir meslek haline getirenler de genellikle bunlar olmuş oluyor. Yani o zaman suçun şekli değişiyor birdenbire. O kişi hırsız olduğu için zaten bundan sonra iş bulamıyor. Bir de hapishaneye herhangi bir şekilde girmişse oradan daha müthiş bir sürü bir şeyler öğrenerek çıkıyor. İşte bıçakla yapıyorsa birden bire kasa hırsızlığı bir gömlek atlayarak çıkıyor bu insanlar.”

4.5. Normlar ve Toplumsal Normlar

Katılımcılar suçun işleme kararında yazılı kurallarla toplumsal kuralların arasındaki farkında önemli olduğunu vurguladılar. Örneğin **1-K**,

“...aslında ‘insan neden suç işliyor?’ sorusu benim açımdan ‘normlar neden ihlal edilir?’ sorusudur. Normların neden ihlal edildiğine dair elimizde bir tane şey olsaydı reçete olsaydı bütün sorunları çözerdik tabi ki. Dolayısıyla tek bir tane ölçümüz yok elimizde..... Buna ilişkin tabi ki çeşitli kuramlar var yaklaşımlar var. Şu olabilir birincisi normun kendisi insanların sahip oldukları değerlerle örtüşmüyor olabilir. Dolayısıyla bu suç işleme suçu işleyen açısından suç işlemek anlamına gelmiyordur aslında. Evet biz dışarıdan baktığımızda bir norm ihlal ediyor diyoruzdur ama hiç de norm ihlali gibi bir durumla kendisini suçlu olarak kabul etmiyordur bu durumda. Ne bileyim buna ne örnek verilebilir hani belki töre cinayetleri, namus cinayetleri vs. gibi örnekler verilebilir. Yani namus cinayeti işleyen bir kişiyle ceza evine gidip konuştuğunuzda kendisini hiç de suçlu görmüyor. Çünkü bir devletin normunu ihlal etmiş olsa da kendi ahlaki normunu ihlal etmediğini düşünüyor. O yüzden normatif düzenle kişinin değeri arasında bir farklılık, açığı farkı varsa yani norm içselleştirilmediyse, normun içerdiği değer içselleştirilmediyse suç işlenebilir sürekli olarak....”

- 1-K: “Bir defa tabi ki *normların toplumsal değerlerle her zaman arada bir açığı farkı* olacaktır. Asla bir normatif düzen o toplumda yaşayanlarla aynı değerleri korumaz her durumda. Zaten o toplumda yaşayan çok farklı değerlere sahip çok sayıda insan vardır. Bir grubun örneğin değerlerine sahip olsa bile norm diğerlerine uymayacaktır. Ama yine de normları çıkartırken normatif düzenlerle toplumsal değerler arasında büyük bir açığı farkının olmaması gerekiyor. Biraz olsun ama çok fazla olmasın. Bu işin normatif yapıyı düzenleyenlere ilişkin kısmı..”
- 1-C’ye göre: “Bir de toplumsal grupta neyin suç sayılıp sayılmadığı ile ilgili olduğunu zannediyorum..... Biliyorsunuz kimi zaman devlet normlarıyla geleneksel normlar çatışabilir. En tipik örneğini malumunuz töre cinayeti verir. Töre cinayetini işleyen kişi aslında bir cinayet işlemiyordur. O töre bilincinin gereğini yerine getiriyordur. Yani kendince suç sayılan bir davranışa yaptırım uyguluyordur. Ama bizim modern kabullerimiz bu davranışı cinayet olarak niteler..”
- 1-L: “Bir de şöyle bir durum var. Özellikle böyle şey, örf, adet, gelenek, ya da kapalı toplumlarda daha çok görülen bazı kuralların, kişiler üzerindeki etkisine bağlı olarak, bu tür kurallar yani gelenekler vs gibi kuralların üzerinde çok fazla etki gösterdiği kişiler, cezai -yaptırım ne kadar ağır olursa olsun, suçu işliyorlar. Hani gider yaparım adamı öldürürüm, sonra da gider, paşa paşa yatarım diye bazen yakalanma korkusu da şey de, ne bileyim cezai takibatın etkinliğinde bazı suçlularda, bazı kişilerde etkili olmayabiliyor. Yani “ben bunu yapacam” özellikle bu namus cinayetlerinde vs o tür şeylerde çok sık görülür.gelenek görenek şeklinde ortaya çıkan normları, ya da kendi yaşam alanında, yaşam çevresinde, eş dost akraba arasında onun saygınlığını etkileyecek kuralları daha üstün tutuyor”

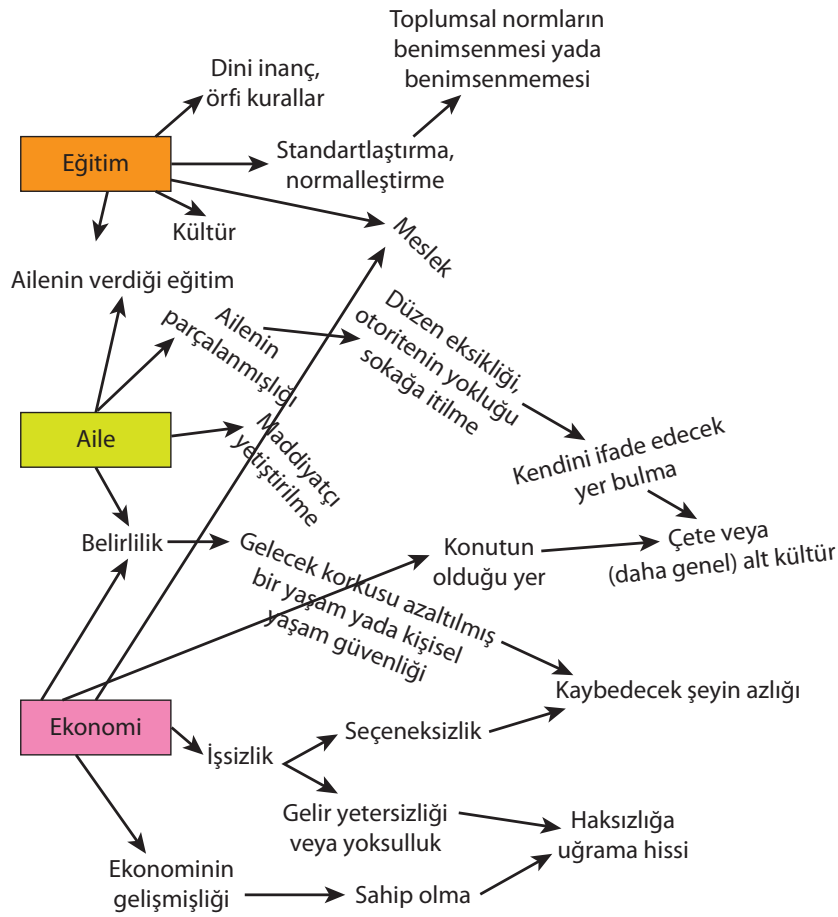
5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu makale hukuk öğretisi ile uğraşan akademisyen ve ceza adalet sisteminin uygulama tarafında yer alan emniyet mensupları, mahkeme sisteminin avukat, hâkim ve savcılar, infaz sisteminin görevlileri arasında yapılan görüşmeler aracılığı ile elde edilmiş nitel verilere dayanmaktadır. Katılımcılar suçun pek çok nedeninin ve/veya oluşma koşulunun bulunduğunu ifade etmektedirler. Bununla birlikte bu araştırmada önemsenen katılımcıların bakış açısından hangi nedenlerin bütün nedenler içinde bir adım öne çıktığının görülebilmesidir. Nitekim yapılan görüşmelerde bireylerin psikolojisi, eğitim, aile, ekonomi gibi bazı değişkenler ön plana çıkmaktadır. İlk bölümdeki teorik literatürle birlikte söylemek gerekirse, psikolojik nedenler bir yana bırakıldığında, bütün katılımcıların suçun nedenini toplumun hazırladığı ortamda gördüğü anlaşılmaktadır (Tablo 3). Hatta ortamın bazı unsurlarında.. Bu da suçu hazırlayan ortamın katılımcılar tarafından daha çok toplumsal suç teorileri gözlükleri ile tanımlandığını düşündürmektedir.

Ön plana çıkan faktörler ilki aile olarak değerlendirilebilir. Katılımcılar sıklıkla aile ile bağlantılı kavramlar kullanarak suçla bağlantısını ifade etmişlerdir. Özellikle ebeveynlerin bir arada olmasının öneminden bahsederek, örneğin ailenin yokluğu, aile yapısı, boşanmış aile, parçalanmış aile, bölünmüş aile ifadeleri ile suçun oluştuğu ortamla ilgili düşüncelerini aktarmışlardır. Evliliklerin bir arada sürdürülmesi, ailelerinin sevgi ve şefkati, ayrıca, ailenin vereceği eğitim ya da aileden alınan kültür vb ifadeler aracılığı ile de ailenin önemi vurgulanmaktadır. Katılımcıların hem akademisyen hem de ceza adalet sisteminin uygulama tarafından gelenlerinin bu konu üzerindeki benzer vurgusu dikkat çekicidir. Katılımcılarca göre “parçalanmış ya da bölünmüş aile” olarak ifade edilen ailede ebeveynlerden birinin eksikliği nedeniyle kontrolün ve /veya gelirin azalması ya da tek ebeveynin çalışma koşulları nedeniyle uzun saatler evden uzaklığı suça doğru ilk adımların atılmasına neden olmaktadır. İster parçalanmış, ister bütün olsun ailenin gelir yetersizliği ya da çocuklarına aktardıkları değerlerin suça ket vurucu olmaması gene aileyle

bağlantılı suç nedenleri arasında sayılabilir. Diğer bir ifade ile bireyler büyük oranda ailelerinin erişebildiği, sunabildiği imkanlarla sınırlı olmaktadır ya da ailenin imkanları bir fırsat eşitsizliği nedeni olabilmektedir.

Bütün bu vurgu katılımcıların algı ve deneyimlerinden ailenin toplum içinde üstlendiği rollerin önemini de göstermektedir. Ek olarak uygulama tarafından gelen bireyler, ailenin boş bıraktığı alanın kamu hizmetleriyle doldurulması konusunda da çekincelerini ifade etmişlerdir. Yetiştirme yurtları vb. faaliyetlerin özellikle çocukların suçtan uzak durmasında yeterli fonksiyon oynamadığından bahsetmişlerdir. Ek olarak eğer mümkün olursa ailenin bütünlüğün korunmasının, kişisel bir karar alanı olduğunu da unutmadan, suçla ilişkili toplumsal maliyetleri azaltacağını vurgulamışlardır.

Şekil 3: İnsanlar Neden Suç İşler

Aile dışında katılımcıların aynı görüşte oldukları suçun engellenmesi ya da oluşması için ikinci etken eğitim olarak ifade edilmiştir. Bütün katılımcılar eğitim ve suç bağlantısından bahsetmişlerdir. Bununla birlikte, aynı bakış açısıyla bahsettiklerinin söylenmesi mümkün değildir. Eğitim vermek, eğitime sahip olmak, eğitim eksikliği, eğitimin yaygınlaştırılması gibi ifadeler eğitimin suçun önlenmesindeki rolünü vurgulamakta kullanılmıştır. Ayrıca eğitimin değer aktarıcı yönü bütün katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Aktarılan ve/veya aktarılması istenen değerler içinse farklı ifadeler söz konusudur. Evrensel doğrulardan, manevi, dini ve ahlaki değerlerin aktarılmasına ya da eğitimin iktidarın bireyleri normalleştirme araçlarından biri olması nedeniyle standartlaştırma ya da aynılaştırma görevi üstlenmiş olduğuna kadar uzanan bir bakış açıları görülmektedir. Diğer bir ifade ile aktarılabilecek değerler konusunda fikir birliği söz konusu değildir. Özellikle akademisyen olan grupta eğitimle aynılaştırma, bastırma, standartlaştırma ifadelerinden de görülebileceği gibi değer aktarılmasına ilişkin bile çekinceler bulunmaktadır.

Değerler sisteminden bahsetmişken, hukuk öğretisi ile ilgilenen katılımcılar normların içerdiği değerler sisteminin bireyler tarafından içselleştirilmesinin de üzerinde durmuşlardır. Toplumun (ya da toplumun içindeki bir grubun) sahip olduğu değer sistemi ile normlar arasındaki açığı farkının bireylerin suç işlemesi için bir başka kapı olabileceği, özellikle töre cinayetlerine ya da çete olaylarına atıfla ifade edilmiştir. Katılımcılara göre bireylerin kendilerini ait hissettikleri toplulukların değer yargıları ile hareket etmeleri, bazı durumlarda bütün cezai unsurlara rağmen genel normları ikinci plana itebilmektedir.

Katılımcıların konu başlığı olarak fikir birliğine sahip oldukları söylenebilecek diğer başlık ekonomidir. Burada da iki grubun bakış açısının çeşitlendiğini söylemek mümkündür. Ceza adalet sisteminin uygulama tarafında yer alan katılımcılar, gelir yetersizliğinin suçun başlangıç koşullarındaki etkisinden sıklıkla bahsetmişlerdir. Örneğin özellikle mal varlığına karşı suçların işsiz veya yoksul ya da belli bir gelir seviyesinin altındaki bireyler ya da bu gelir grubundaki ailelerin çocukları tarafından işlendiğini vurgulanmaktadır. Akademisyen katılımcılar ise, bazen sisteme atfen gelir eşitsizliklerinin, bazen fırsat eşitsizliklerinin suçla bağlantısı olduğundan, bazen bir şeye sahip olmanın kaybetme riskini artırdığı için suçu engellediğinden bahsetmişlerdir. Gelirle sahip olma güdüsü, haksızlığa uğrama hissi arasında yakın bir ilişki olduğunu katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Suçun tekrarlanmasında ise başka bir mekanizmanın işlediği düşünülmektedir: Tercih, meslek, kolay kazanç, cezanın çekilmediğinin görülmesi gibi kelimeler ile suçun bir tercih olduğu, bilinçli olarak seçildiği bazen bir duyguyu bazen bir ihtiyacı tatmin ettiği ifade edilmektedir.

Son olarak katılımcılar suç işleme ve işlememe kararının, özellikle şahsa karşı suçlarda, psikolojik durumdan çok etkilendiğini de dillendirmişlerdir. Mal varlığına karşı suçlar ile şahsa karşı suçlar arasındaki bu ayrım ve şahsa karşı suçlar da bireysel suç teorilerinden psikolojinin kullanılması dikkat çekicidir. Örneğin trafik ya da eşler arasındaki kavgalarda şahsa karşı suçların oluşabileceği, normalde insanın özür dilemesi ile aşılabilecek bir sorunun haddi aşan sözlerle darp ya da cinayete uzanabildiğinden bahsedilmiştir.

Sonuç olarak katılımcılar Türkiye'de özellikle mal varlığına karşı suçlarda ilk suçların toplumsal koşullardan çok etkilendiğini düşünmektedirler. Suçun tekrarında ise tercihlerin rolünün baskın olduğunu düşünmektedirler. Şahsa karşı suçlarda ise bireylerin psikolojik durumunun önemli olduğunu iddia etmektedirler.

Kaynakça

- Aichhorn, August (1979). "Wayward Youth", In **Classics of Criminology**, (Joseph E. Jacopby, Ed.), Oak Park, IL: Moore Publishing Company.
- Beccaria, Cesare (2004). **Suçlar ve Cezalar Hakkında** (Sami Selçuk, Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Becker, Gary (1968). "Crime and Punishment: An Economic Approach", **The Journal of Political Economy**, 76: 169-217.
- Becker, Gary S. (1993). "Nobel Lecture: The Economic Way of Looking at Behavior", **The Journal of Political Economy**, 101 (3): 385-409.
- Becker, Howard S. (2013). **Hariciler (Outsiders) Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması** (Ş. Geniş ve L. Ünsaldı, Çev.) İstanbul: Heretik Yayıncılık.
- Berman, Louis (1932). "Crime and Endocrine Glands, American Journal of Psychiatry, 89 (2): 215-238, <http://ajp.psychiatryonline.org/doi/abs/10.1176/ajp.89.2.215>
- Beşe, Ertan (2013). **Suç Önleme Modelleri**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2976, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1930.
- Bozkurt, Veysel. (2005). **Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar**, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Cowling, Mark (2012). **Markisizm ve Kriminoloji Teorisi** (Dafne Yeşilsu, Çev.), 1.Baskı, Ankara: Notabene Yayınları.
- Dolu, Osman (2011). **Suç Teorileri**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Dolu, Osman (2012). **Kriminoloji**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2736 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1697.
- Ehrlich, Isaac (1974). Participation in Illegitimate Activities: An Economic Analysis, in **the Economics of Crime and Punishment** (Gary S. Becker and William M. Landes, Eds.), <http://www.nber.org/chapters/c3627>: 68-134 (Erişim tarihi: 5 Şubat 2011).
- Eide, Erling (1999) Economics of Criminal Behavior, **Encyclopedia of Law & Economics**, Pub: Edward Elgar and the University of Ghent, <http://encyclo.findlaw.com/8100book.pdf>
- Giddens, Anthony (2008). **Sosyoloji**, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- İçli, Tülin G. (2007). **Kriminoloji**, 7.Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kızmaz, Zahir (2005a) "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 29 (2): 149-174.
- Kızmaz, Zahir (2005b). "Kriminolojide Yeni Yönelimler: Bütünleşik (Integrated) Suç Kuramları-I", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 15 (2): 349-377.
- Kuş, Elif (2009). **Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri**, 3.Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ormerod, P, (2005). Crime: Economic Incentives and Social Networks, **IEA Hobart Paper No. 151**, London: The Institute of Economic Affairs. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=879716, (Erişim: 8.11.2010).
- Patton, Michael Quinn (1987). **How to Use Qualitative Methods in Evaluation**, London: SAGE Publications.
- Royce, Kenneth, <http://www.amazon.com/Kenneth-Royce/e/B001HQ3N64>, (Erişim tarihi: 29 Ocak 2011).
- Schmallegger, Frank (2004). **Criminology Today: An Intgrative Introduction**, 3. Baskı, NJ: Pearson-Prentice Hall.

- Schmidt, Peter ve Ann D. Witte,(1984). **An Economic Analysis of Crime And Justice: Theory, Methods and Application**, Newyork: Academic Press.
- Shoemaker, Donald J. (2000) **Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior**, 4. Edition, New York: Oxford University Press.
- Sokullu Akıncı, Füsün. (1999). **Kriminoloji**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım
- Stewart, C. J. ve W.B. Cash (1985). **Interviewing: Principles and Practices**, Dubuque, Iowa: W.C. Brown Publishers.
- Türk Ceza Kanunu (2004). Kanun Numarası: 5237, TC. Resmi Gazete, Tarih: 26.10.2004, Sayı: 25611, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237-20140618.pdf>
- Toroslu, Nevzat (1998). “Ceza Hukukunda Okullar”, Prof. Dr. Nurullah KUNTERe ARMAĞAN, İstanbul: İÜHF Eğitim, öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını No: 716.
- Uzun, Ertuğrul (2009). “Kriminoloji Tarihinde Klasik ve Pozitivist Okullar”, **Ceza Hukuku Dergisi**, 4 (9): 117-53.
- VanWyhe, John (2001).“Franz Joseph Gall (1758-1828) the Originator of What Later Became Phrenology”, **The History of Phrenology on the Web**, <http://www.historyofphrenology.org.uk/fjgall.html>, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2013).
- WHE (World Heritage Encyclopedia), Cesare Lombroso, <http://www.worldheritage.org/article/WHEBN0000178879/Cesare%20Lombroso>. (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2014).
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2006). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, Sevil, (2002) “Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Akıl Hastalarının Yargılanması” **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S: 4: 141-151.
- Yurdakul, Bünyamin (2004). **Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Problem Çözme Becerilerine, Bilişötesi Farkındalık Ve Derse Yönelik Tutum Düzeylerine Etkisi İle Öğrenme Sürecine Katkıları**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulmuş doktora tezi.